

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Bc. Kateřina Hanilcová

Vývoj forem a metod výuky textilních řemeslných technik na Vyšší odborné škole textilních řemesel a Střední umělecké škole textilních řemesel, Praha 1, U Půjčovny 9

Development of forms and methods of teaching textile craft techniques at the Higher Vocational School of Textile Crafts and the Secondary Art School of Textile Crafts, Prague 1, U Půjčovny 9

Praha 2024

Vedoucí práce: doc. PhDr. Martin Strouhal, Ph.D.

Děkuji doc. PhDr. Martinu Strouhalovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady a věcné připomínky při psaní mé diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že nebyla předložena jako splnění studijní povinnosti v rámci jiného studia nebo předložena k obhajobě v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 18. prosince 2024

Bc. Kateřina Hanilcová

Klíčová slova

výuka textilních řemeslných technik, historie výuky textilních řemesel, formy a metody výuky textilních řemeslných technik, inovativní přístupy k výuce, tradiční a moderní techniky výuky, didaktické materiály, hodnocení dovedností, motivace studentů, udržitelnost textilních řemesel, řemeslná výroba, umělecké řemeslo, design, móda, tradice, kreativita, zručnost, estetické cítění

Keywords

teaching textile craft techniques, history of teaching textile crafts, forms and methods of teaching textile craft techniques, innovative approaches to teaching, traditional and modern teaching techniques, didactic materials, skills assessment, student motivation, sustainability of textile crafts, craftsmanship, arts and crafts, design, fashion, tradition, creativity, dexterity, aesthetic sense

Abstrakt

Ve své diplomové práci se zabývám vývojem forem a metod výuky textilních řemeslných technik na Vyšší odborné škole textilních řemesel a Střední umělecké škole textilních řemesel, Praha 1, U Půjčovny 9 (dále VOŠTŘ a SUŠTŘ).

Cílem práce je popsat historický vývoj výuky textilních řemesel na této škole, od jejího založení v roce 1919 až do současnosti. Jedná se tedy o historickou práci.

Práce se zaměří na následující otázky:

1. Jak se formy a metody výuky textilních řemeslných technik vyvíjely na uvedené škole?
2. Jaké jsou v této škole současné formy a metody výuky textilních řemeslných technik?
3. Jaké jsou silné a slabé stránky těchto forem a metod?

K dosažení cílů práce budou použity následující metody: analýza historických dokumentů, rozhovory s pedagogy, pozorování výuky a studium odborné literatury.

Práce by měla být přínosem zejména pro pedagogy VOŠTŘ a SUŠTŘ v oblasti zkvalitňování výuky textilních řemeslných technik, případně by mohla být inspirací pro další školy zaměřené na vzdělávání v oblasti textilních řemesel.

Abstract

In my diploma thesis I would like to deal with development of forms and methodology of textile craft techniques applied at Development of forms and methods of teaching textile craft techniques at the Higher Vocational School of Textile Crafts and the Secondary Art School of Textile Crafts, Prague 1, U Půjčovny 9 (VOŠTŘ and SUŠTŘ).

The aim of the thesis is to describe the evolution of textile crafts teaching at this school, since its founding in 1919 till the present days. The matter of the work is history.

The thesis focuses on the following questions:

1. How did the forms and methods of textile crafts education develop at this school during history?
2. What are the current forms and methods of textile crafts education?
3. What are strengths and weaknesses of these forms and methods?

The following methods will be used: analysis of historical documents, interviews with the teachers, observation during the lessons, and study of professional literature.

The work should be of benefit for teachers at VOŠTŘ and SUŠTŘ in the field of improvement of textile crafts education, or it could be an inspiration for other schools specialized in textile crafts.

Obsah

ÚVOD	9
1 FORMY A METODY VÝUKY	11
1.1 FORMY VÝUKY	11
1.1.1 <i>Tradiční formy vyučování</i>	12
1.1.2 <i>Faktory ovlivňující volbu formy vyučování</i>	14
1.1.3 <i>Distanční forma vzdělávání</i>	15
1.1.4 <i>Konstruktivistický a konektivistický přístup ke vzdělání</i>	18
1.2 METODY VÝUKY	21
1.3 JAK SOUVISEJÍ FORMY S METODAMI	24
2 TEXTILNÍ ŘEMESLA A JEJICH VÝUKA V ČESKÉ REPUBLICE	25
3 VÝVOJ FOREM VÝUKY NA VOŠTŘ A SUŠTŘ	29
3.1 STÁTNÍ ÚSTAV ŠKOLSKÝ PRO DOMÁCKÝ PRŮMYSL	32
3.1.1 <i>Dvouletý odborný kurz</i>	33
3.1.2 <i>Zájmové kurzy</i>	34
3.2 ŠKOLSKÝ ÚSTAV UMĚLECKÉ VÝROBY	35
3.2.1 <i>Zájmové kurzy</i>	36
3.2.2 <i>Dvouletý odborný kurz</i>	36
3.2.3 <i>Střední odborná uměleckořemeslná škola pro absolventy SVVŠ</i>	37
3.2.4 <i>Střední odborná uměleckořemeslná škola pro absolventy ZŠ</i>	39
3.3 ŠKOLSKÝ ÚSTAV UMĚLECKÉ VÝROBY A STŘEDNÍ UMĚLECKÁ ŠKOLA TEXTILNÍCH ŘEMESEL	41
3.3.1 <i>Školský ústav umělecké výroby</i>	41
3.3.2 <i>Střední umělecká škola textilních řemesel</i>	42
3.4 VYŠŠÍ ODBORNÁ ŠKOLA TEXTILNÍCH ŘEMESEL A STŘEDNÍ UMĚLECKÁ ŠKOLA TEXTILNÍCH ŘEMESEL	43
4 VÝVOJ METOD VÝUKY NA VOŠTŘ A SUŠTŘ	45
4.1 METODY VÝUKY OD ROKU 1964 DO ROKU 2019	45
4.2 VÝUKA V OBDOBÍ LET 2020–2021	47
4.3 VÝUKA PO ROCE 2022	50
5 SHRUTÍ	53
5.1 JAK SE FORMY A METODY VÝUKY TEXTILNÍCH ŘEMESLNÝCH TECHNIK VYVÍJELY NA UVEDENÉ ŠKOLE?	53
5.2 JAKÉ JSOU V TÉTO ŠKOLE SOUČASNÉ FORMY A METODY VÝUKY TEXTILNÍCH ŘEMESLNÝCH TECHNIK?	55
5.3 JAKÉ JSOU SILNÉ A SLABÉ STRÁNKY TĚCHTO FOREM A METOD?	57

6	DISKUSE	60
7	ZÁVĚR	63
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ	64
	SEZNAM OBRÁZKŮ	66
	SEZNAM ZKRATEK	67
	PŘÍLOHY	I
	PŘÍLOHA 1 – POBOČKY, KTERÉ PŘEŠLY POD SPRÁVU SÚŠPDP – PRŮMYSLOVÉ A ODBORNÉ ŠKOLSTVÍ V <i>REPUBLICE ČESKOSLOVENSKÉ, 1928</i>	I
	PŘÍLOHA 2 - TEMATICKÝ PLÁN Z ROKU 1982 - PMS, KDE JSOU POPSÁNY METODY VÝUKY	II
	PŘÍLOHA 3 - TEMATICKÝ PLÁN Z ROKU 1982 - MS	II
	PŘÍLOHA 4 - TEMATICKÝ PLÁN Z ROKU 2024	III
	PŘÍLOHA 5 – ZRUŠENÍ ŠÚUV	IV
	PŘÍLOHA 6 – ČLÁNEK Z LIDOVÝCH NOVIN – LISTOPAD 1998	V
	PŘÍLOHA 7– UKÁZKY SOUČASNÝCH STUDENTSKÝCH PRACÍ – PALIČKOVANÁ KRAJKA	VI
	PŘÍLOHA 8 – UKÁZKY SOUČASNÝCH STUDENTSKÝCH PRACÍ – VÝŠIVKA	VII
	PŘÍLOHA 9 – UKÁZKY SOUČASNÝCH STUDENTSKÝCH PRACÍ – ŠITÁ KRAJKA	VIII
	PŘÍLOHA 10 – UKÁZKY SOUČASNÝCH STUDENTSKÝCH PRACÍ – TKANÍ	IX

Úvod

Vzdělávání je základem rozvoje jedince a celé společnosti, a proto je zlepšování vzdělávacích procesů neustálým předmětem zájmu pedagogů, vědců a vzdělávacích institucí. Jedním z hlavních aspektů, které ovlivňují efektivitu výuky, jsou zvolené formy a metody výuky. Správně zvolený přístup může zásadně ovlivnit, jak žáci přijímají a zpracovávají nové informace, jaké dovednosti a kompetence si osvojí a jak se budou motivovat k dalšímu vzdělávání.

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma z historie Vyšší odborné školy textilních řemesel a Střední umělecké školy textilních řemesel, Praha 1, U Půjčovny 9 (toto je celý oficiální název školy, pro potřeby této práce budu používat zkratku VOŠTŘ a SUŠTŘ). Zde jsem v roce 2014 úspěšně ukončila studium oboru Konzervování a restaurování textilií a byla přijata na pozici správce odborné knihovny, archivu a později pracovníka depozitáře. Od roku 2018 se věnuji také pedagogické činnosti. Začala jsem výukou ručně paličkované krajky a šité krajky, později i ruční výšivky, tkaní a dalších textilních doprovodných technik (plstění, síťování).

Tato škola je svým zaměřením velmi unikátní, svou specializací na textilní řemesla a uměleckou tvorbu se odlišuje od ostatních škol podobného zaměření: Má dlouhou historii a zajímavý vývoj. Jejím předchůdcem byl Státní ústav školský pro domácí průmysl založený v roce 1919. Historii těchto vzdělávacích institucí jsem zpracovala ve své bakalářské práci s názvem Historie Státního ústavu školského pro domácí průmysl. Protože je to téma hodně rozsáhlé, rozhodla jsem se mu věnovat i v rámci své diplomové práce. Bylo nutné vybrat si jedno hledisko, jeden aspekt, na který se zaměřím, a protože ve škole působím jako pedagog uměleckých řemesel a zároveň se věnuji školnímu archivu, zvolila jsem si za cíl práce zdokumentovat vývoj forem a metod výuky textilních řemeslných technik na VOŠTŘ a SUŠTŘ od jejího založení pod názvem Státní ústav školský pro domácí průmysl v roce 1919 až do současnosti.

Na tomto vývoji chci poukázat na změny, které se v minulých desetiletích ve škole odehrály, na změny ve výuce, v obsahu výuky a v jejich organizačních formách, které téměř vždy souvisely se společenskými změnami a celkovým kontextem doby.

V úvodní kapitole je představen teoretický rámec forem a metod výuky, následuje rozbor jednotlivých přístupů, jejich praktické uplatnění a způsoby, jakými mohou ovlivnit výukové výsledky.

Vzhledem k tomu, že jde o historickou práci, použila jsem metodu analýzy historických dokumentů. Navštěvovala jsem Archiv hlavního města Prahy, kam byla převážná část dokumentů školy v roce 2011 převedena. Bohužel tento archiv není zpracovaný, a proto jsem si nemohla vybírat dokumenty, které jsem přesně potřebovala, ale musela jsem pátrat v různých složkách a vybrat, co je pro můj výzkum relevantní a co ne. Takže bádání v archivu bylo velmi dobrodružné. Druhou částí mého historického výzkumu bylo zpracování dokumentů, které zůstaly v archivu školy, jednalo se zejména o třídní výkazy.

Dále jsem se věnovala tomu, jak učitelé různé formy a metody využívají a jaké jsou jejich zkušenosti s implementací těchto přístupů ve výuce, k získání těchto informací jsem a rozhovory s bývalými a současnými pedagogy a žáky a vlastní zkušenost.

Tato práce tedy přináší nejen teoretické poznatky, ale i praktická doporučení pro pedagogy, kteří hledají způsoby, jak zpestřit a zefektivnit výuku. Vzhledem k rychle se měnícímu vzdělávacímu prostředí je porozumění formám a metodám výuky a jejich vhodné kombinaci nezbytné pro vytváření prostředí, které podporuje aktivní učení, kreativitu a kritické myšlení žáků.

Ve své práci se snažím najít odpovědi na tyto otázky:

1. Jak se formy a metody výuky textilních řemeslných technik vyvíjely na uvedené škole?
2. Jaké jsou v této škole současné formy a metody výuky textilních řemeslných technik?
3. Jaké jsou silné a slabé stránky těchto forem a metod?

1 Formy a metody výuky

Formy a metody výuky patří mezi základní pojmy pedagogiky a hrají klíčovou roli ve vzdělávacím procesu. Tyto dvě oblasti spolu úzce souvisejí, neboť volba vhodné metody i formy výuky významně ovlivňuje kvalitu vzdělávacího procesu, míru zapojení žáků a jejich výsledky. Porozumění těmto pojmům je proto nezbytné pro efektivní plánování a vedení výuky.

1.1 Formy výuky

Formy výuky se vztahují k tomu, kde a jakým způsobem výuka probíhá, zaměřují se na organizaci a strukturu vzdělávacího procesu. například v podobě individuální, skupinové nebo projektové práce. Forma výuky vyjadřuje organizační uspořádání výuky.

V pedagogickém slovníku se uvádí:

„**Formy výuky** – Prostředky, způsoby organizace výuky vztahující se k uspořádání prostředí, způsobům organizace činností učitele a žáků. Význam pojmu není ustálen.“¹

„**Organizační formy výuky** (vyučování) – V tradiční didaktice jsou chápány jako vnější stránka vyučovacích metod. Progresivní je komplexní systémové pojetí řízení a uspořádání výuky v určité vzdělávací situaci.“²

Podle Skalkové (2007) mají organizační formy vyučování a učení dlouhou historii. Změny v těchto formách byly důsledkem proměn funkcí školy, nových úkolů vyučování, změn v pojetí obsahu vzdělávání a ve způsobu činnosti učitelů a žáků. Ke značné organizační flexibilitě přispívají metody, které zahrnují různorodé teoretické a praktické činnosti žáků, jako jsou projektové vyučování, různé typy laboratorních prací, samostatné praktické i teoretické úkoly, využívání her, dramatiky, exkurzí a další.³

¹ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-416-8, s 66

² PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. s. 148

³ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. 2., rozšíření a aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7, s. 219–220

Vývoj forem výuky odráží měnící se přístupy a potřeby vzdělávání v průběhu času. Vzdělávací proces prošel několika zásadními změnami, které ovlivnily způsob, jakým se studium organizuje a jak se vzdělávací proces přizpůsobuje společenským potřebám.

1.1.1 Tradiční formy vyučování

Mezi různými organizačními formami vyučování, které se vyvinuly až do současnosti, lze vymezit několik základních směrů:

Frontální vyučování v systému vyučovacích hodin je tradiční formou výuky, která v minulosti převládala. Učitel hrál dominantní roli a žáci byli pasivními příjemci informací. Tento model byl efektivní pro předávání faktických znalostí, ale postrádal interaktivitu a rozvoj kritického myšlení.

Skupinové a kooperativní vyučování se začalo stále více uplatňovat od

20. století, podporuje spolupráci mezi žáky, rozvoj komunikačních dovedností a vzájemné učení. Tato forma výuky podporuje aktivní zapojení žáků a přechod od pasivního přijímání informací k interakci a sdílení nápadů.

Individualizované a diferencované vyučování jsou formy, které zohledňují potřeby jednotlivých žáků. Individuální výuka umožňuje přizpůsobení obsahu a tempa každému žákovi. Diferencovaná výuka přizpůsobuje úkoly a aktivity úrovni schopností žáků ve třídě, což podporuje zapojení všech.

Systém různých organizačních forem se uplatňuje při realizaci projektů a integrovaných učebních celků, jako je například projektové vyučování, které je založeno na řešení teoretických, případně i praktických problémů na základě aktivní činnosti žáků a jejich zkušenostech. Integrované učební celky s sebou nesou požadavky na změny v organizačních formách vyučování, např. odstranění systému vyučovacích hodin.

Domácí učební práce žáků (domácí úkoly) počítáme do jedné z forem vyučování. Mezi školním učením a učební činností žáků mimo školu existuje úzké propojení, které vychází především z cíle a obsahu této činnosti. Obsah domácí práce

navazuje na školní výuku a její charakter je úzce spojen s koncepcí vyučovacího procesu a jeho organizací.⁴

Další formy vyučování

Hromadné vyučování, kdy učitel pracuje s celou třídou, je vhodné pro předávání nových informací, opakování učiva nebo demonstrace a může být méně efektivní pro žáky s různými učitelskými styly.

Kombinované vyučování kombinuje prvky různých forem vyučování a je nejčastěji využívanou formou ve výuce, protože umožňuje pružně reagovat na různé situace a potřeby žáků.

V **projektovém vyučování** žáci pracují na dlouhodobějších projektech, které integrují znalosti z různých předmětů.

Problémové učení staví žáky do centra výukového procesu. Sami musí hledat řešení reálných problémů, což podporuje kritické myšlení a samostatnost.

S příchodem digitální éry a internetu se rozšířily **online formy studia** a **e-learning**. Tyto formy umožňují vzdělávání na dálku a přístup k výukovým materiálům z jakéhokoli místa, což otevírá nové možnosti pro individualizaci a flexibilitu vzdělávání. Platformy pro blended learning (kombinované učení) spojují tradiční výuku s online prostředky, což nabízí kombinaci přímé interakce s učitelem a samostatného studia.

Dnes jsou populární **hybridní modely**, v nichž se kombinují prvky prezenční a distanční výuky. Vznikají také **personalizované formy studia**, které díky analýze dat o výkonu a preferencích žáků umožňují přizpůsobit vzdělávání jejich individuálním potřebám.

Tyto organizační formy se v praxi vzájemně prolínají a doplňují, přičemž každá z nich má mnoho konkrétních variant.

⁴ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. 2., rozšíření a aktualizované vydání. s. 220

1.1.2 Faktory ovlivňující volbu formy vyučování

- **Věk žáků** – u mladších žáků jsou vhodnější interaktivní formy, u starších žáků lze využít i náročnější metody.
- **Předmět** – různé předměty vyžadují různé formy vyučování (např. při výuce jazyků je důležitá konverzace, zatímco při výuce matematiky je důležitý nácvik algoritmů).
- **Cíle výuky** – každá forma vyučování je vhodná pro dosažení jiných cílů.
- **Velikost třídy** – ve větších třídách je obtížnější realizovat individuální nebo skupinové vyučování.
- **Vybavení školy** – dostupnost technických prostředků ovlivňuje možnosti využití různých forem výuky.⁵

Vývoj forem studia odráží potřebu reagovat na společenské, technologické a ekonomické změny a snahu přizpůsobit výuku tak, aby co nejlépe podporovala rozvoj klíčových kompetencí pro život v moderní společnosti. Správně zvolená forma vyučování může výrazně ovlivnit efektivitu výuky a motivaci žáků. Důležité je, aby učitel uměl flexibilně přizpůsobit formu výuky konkrétní situaci a potřebám žáků.

V knize *Distanční vzdělávání pro učitele* z roku 2015 autoři uvádějí mimo jiné dělení forem výuky i podle přítomnosti žáka na výuce:

- **Prezenční výuka** probíhá za fyzické přítomnosti jak učitele, tak studentů. Může zahrnovat denní, večerní nebo víkendové studium.
- **Distanční výuka** nevyžaduje, aby učitel a studenti byli fyzicky přítomni na stejném místě, probíhá prostřednictvím přenosu informací pomocí různých médií, nejčastěji za podpory e-learningu nebo online vzdělávání.
- **Kombinovaná forma výuky** spojuje prvky prezenčního a distančního studia, studenti mohou například většinu obsahu studovat distančně, avšak jejich fyzická přítomnost je požadována u workshopů, konzultací, mentoringu či přednášek. Tato forma rovněž umožňuje studium na více fakultách nebo vysokých školách současně.
- **Blend-learning** představuje kombinaci prezenční a distanční výuky, přičemž distanční část probíhá formou e-learningu, studenti se převážně vzdělávají v online

⁵ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. 2., rozšíření a aktualizované vydání. s. 220

prostředí a mají možnost (často nepovinně) účastnit se prezenčních hodin nebo konzultací.⁶

1.1.3 Distanční forma vzdělávání

Významnou událostí, která zasáhla celý svět v roce 2020, byla pandemie covid-19.⁷ Od **11. března 2020** tehdejší ministr zdravotnictví Adam Vojtěch vydáním mimořádného opatření zakázal osobní přítomnost žáků a studentů v rámci základního, středního a vyššího odborného vzdělávání ve školách a školských zařízeních. Toto mimořádné opatření bylo odůvodněno tím, že je: “Mimořádné opatření je vydáno v souvislosti s nepříznivým vývojem epidemiologické situace ve výskytu onemocnění COVID-19 způsobené novým koronavirem s označením SARS-CoV-2 v Evropě. Předmětem opatření je zákaz vzdělávání na všech typech škol pro potřebu ochrany před výskytem a šířením onemocnění COVID-19. Hromadné vzdělávání na všech typech škol představuje vyšší riziko přenosu onemocnění vzhledem k vysoké kumulaci osob ve vymezeném prostoru.”⁸

Koncem dubna se začala opatření pozvolna rozvolňovat. Otevřely se vysoké školy, žáci 9. ročníků základních škol a studenti maturitních ročníků se mohli opět účastnit vyučování v prezenční formě, později se do škol vrátili také ostatní žáci a studenti. Účast ve školách byla ale dobrovolná a podléhala určitým pravidlům (usnesení č. 455, 456, 491).

Ve zprávě o dopadech pandemie covid-19 na vzdělávání se uvádí, že střední odborné školy byly uzavřeny v období školních let 2019/20 a 2020/21 na 155 dní, což posunulo ČR mezi země s nejdelším obdobím distanční výuky.⁹

⁶ ČERNÝ, Michal; CHYTKOVÁ, Dagmar; MAZÁČOVÁ, Pavlína a ŠIMKOVÁ, Gabriela. *Distanční vzdělávání pro učitele*. Brno: Flow, 2015. ISBN 978-80-905480-7-7, s. 34-35

⁷ Pandemie je epidemie velkého rozsahu zasahující do více kontinentů. Jedná se tedy o výskyt onemocnění s vysokou incidencí (počet nově nemocných za určitý časový úsek) na velkém území. Dostupné z <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title= Pandemie&oldid=24428192>

⁸ Mimořádné opatření ministerstva zdravotnictví ze dne 10. března 2020, Dostupné z <https://mzd.gov.cz/wp-content/uploads/wepub/18696/40547/Mimo%C5%99en%C3%A1dn%C3%A9%20opat%C5%99en%C3%AD%20-%20uzav%C5%99en%C3%AD%20z%C3%A1kladn%C3%ADch,%20st%C5%99edn%C3%ADch%20a%20vysok%C3%BDch%20C5%A1kol%20od%2011.%203.%202020.pdf>

⁹ Zpráva o dopadech pandemie covid-19 na vzdělávání, Dostupné z <https://vlada.gov.cz/cz/%20urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/informace-tykajici-se-poskytnuti-materialu-192847/>

Uzavřením škol vznikla situace, na kterou nebyl nikdo připraven. Učitelé se museli ze dne na den naučit pracovat jinak a začít používat jiné formy a metody výuky, než na jaké byli doposud zvyklí. Během distanční výuky došlo k obrovské proměně výuky, a proto bych se chtěla distanční výuce v této teoretické části věnovat podrobněji.

UNESCO chápe distanční vzdělávání jako proces a systém vzdělávání, při kterém je celá či podstatná část výuky prováděna nezávisle na prostoru a čase.¹⁰

Podle *Pedagogického slovníku* je „**distanční vzdělávání** forma studia zprostředkovaného médií (telefon, rozhlas, televize, počítač, zejména internet a elektronická pošta aj.). Je založeno na samostatném studiu účastníků řízeném specializovanou institucí a bez prezenčního kontaktu studujících s vyučujícími. Výuku účastníků zajišťují speciálně připravené učební materiály (výukové balíčky) a jiné metody studijní podpory a hodnocení, umožňující individuální přístup (komentáře a podpora lektorů, tutorů a konzultantů). Formy distančního vzdělávání se využívají v systému otevřené univerzity a také v kombinovaném studiu, jež se dnes často uplatňuje na českých vysokých školách. V ČR působí od roku 1995 Národní centrum distančního vzdělávání při Centru pro studium vysokého školství v Praze.“¹¹

Dle autorů knihy *Distanční vzdělávání pro učitele*, která vyšla již v roce 2015, tedy před covidovou pandemií, je možné „distanční vzdělávání vymezit jako formu vzdělávání, při které jsou studující v nepřímém kontaktu s vyučujícím, přičemž toto vzdělávání je z větší míry sebeřízené a hlavní odpovědnost za proces i výsledky vzdělávání nese sám studující. Student pracuje ve vytvořeném prostředí, kde pomocí samostudia prochází vyučovanou látku v různých formátech a plní zadané úkoly, úloha učitele spočívá v provádění studiem.“¹²

Je nutné zmínit, že „každá forma komunikace se odráží v podobě školy – přechod od ústního vyučování ke společné práci s jedním textem, dále k učebním knihám, barevným učebnicím až k práci s tablety, počítači a internetem, to vše zásadním

¹⁰ ČERNÝ, Michal; CHYTKOVÁ, Dagmar; MAZÁČOVÁ, Pavlína a ŠIMKOVÁ, Gabriela. *Distanční vzdělávání pro učitele*. s. 35-36

¹¹ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. s. 46

¹² ČERNÝ, Michal; CHYTKOVÁ, Dagmar; MAZÁČOVÁ, Pavlína a ŠIMKOVÁ, Gabriela. *Distanční vzdělávání pro učitele*. s. 34

způsobem přetváří nejen formu vzdělávání, ale také jeho obsah a chápání role studenta a učitele v celém edukačním procesu.“¹³

Historie distančního vzdělávání

Za vůbec první systematické distanční vzdělávání na světě lze považovat korespondenční kurz Caleba Phillipse, který začal v roce 1728 v Bostonu. Nabídka zaslání studijních materiálů poštou jednou týdně byla inzerovaná v novinách *Boston Gazette*. V roce 1840 pak sir Isaac Pitman spustil korespondenční kurz stenografie.¹⁴

Ve druhé polovině 19. století pak začaly University of London a Illinois Wesleyan University nabízet vzdělávání především formou korespondence. Během 20. století se vzdělávací metody rozšířily díky technologiím, jako jsou telefon, rádio a film. V roce 1910 byl vydán katalog instruktážních filmů a Thomas Alva Edison prohlásil, že vzdělávací systém se přesune od textových materiálů k obrazovým médiím. Televize se jako vzdělávací médium osvědčila zejména během druhé světové války, kdy výuková a instruktážní videa pomohla proškolit mnoho žen a mužů v armádě, námořnictvu a letectvu, čímž byla zajištěna určitá standardizace školení. Rostoucí zájem o distanční vzdělávání přinesl i řadu výzev. V roce 1926 byla zavedena regulace a přezkoumání kvality distančního vzdělávání. National Home Study Council vydal doporučení ohledně jeho struktury a obsahu. Ve stejném roce byly vysílány vzdělávací pořady prostřednictvím Rádia Luxembourg. První univerzitou, která nabídla distanční univerzitní program, byla v roce 1946 The University of South Africa.¹⁵

Tvůrci distančního vzdělávání se snažili využívat veškeré dostupné formy elektronické komunikace. Nové informační technologie byly postupně začleňovány do výuky a ty, které se osvědčily, byly přijaty do praxe. Přesto mnoho akademiků v 50. letech 20. století distanční vzdělávání skepticky vnímalo nedostatek profesionality. Pro ověření efektivní metodiky byl proto proveden rozsáhlý nezávislý výzkum. V 60. letech 20. století byla ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska založena Open University, což představovalo významný krok vpřed v oblasti distančního vzdělávání. V následujících desetiletích s rozvojem informačních a komunikačních technologií

¹³ ČERNÝ, Michal; CHYTKOVÁ, Dagmar; MAZÁČOVÁ, Pavlína a ŠIMKOVÁ, Gabriela. *Distanční vzdělávání pro učitele*. s. 8

¹⁴ tamtéž s. 40

¹⁵ tamtéž s. 41

začalo být distanční vzdělávání velmi efektivní. Největším přínosem byl vznik internetu a rozšíření osobních počítačů v domácnostech.¹⁶

U nás se začalo distanční vzdělávání objevovat na vysokých školách, když podle zákona musely být kombinované studijní obory z 30 procent v podobě distanční.¹⁷ Nyní se můžeme s distančními kurzy setkat jak na různých stupních formálního školství, tak také

v neformálním vzdělávání či ve firmách. Pokud se podíváme konkrétně jen na historii e-learningu, můžeme nalézt předchůdce již v 60. letech 20. století, kdy se začaly vyrábět vyučovací automaty například stroj nazvaný Unitutor, v něm byla látka rozdělena na dílčí části, ze kterých byl poté studující strojem přezkoušen pomocí testu s nabídkou odpovědi. V 80. letech 20. století se začaly rozšiřovat osobní počítače a objevovala se snaha zvyšovat u studentů počítačovou gramotnost a počítače se pořizovaly do škol. Ve světě se začaly vyvíjet inteligentní výukové systémy (Intelligent Tutoring Systems), které měly kontrolovat celý výukový proces. Tyto první systémy dokázaly nejen poskytovat látku a zkoušet pomocí testů, ale zvládaly i základní animace, videa, zvuků apod. Celý kurz studenta byl ukládán a se získanými daty se dalo pracovat. Stále zde však chyběl socializační faktor, zejména možnost efektivní komunikace s učitelem. V 90. letech, s rozvojem e-mailové komunikace, se tento problém zmenšil. Postupně se začal využívat web jako prostředí pro výuku, které poskytuje všechny potřebné prvky. Komplexní uchopení však přinesl až vývoj LMS^{18, 19}

1.1.4 Konstruktivistický a konektivistický přístup ke vzdělání

Distanční vzdělávání, podobně jako prezenční formy, se postupně odklonilo od tradičního přístupu, kde učitel pouze předával hotové informace a studenti byli pasivními příjemci. Dnes je kladen důraz na aktivní roli studenta, jeho zapojení do vzdělávacího procesu a interakci se společností a prostředím. **Konstruktivistický přístup**, který toto pojetí podporuje, vychází z toho, že každý student přináší do vzdělávání své vlastní

¹⁶ ČERNÝ, Michal; CHYTKOVÁ, Dagmar; MAZÁČOVÁ, Pavlína a ŠIMKOVÁ, Gabriela. *Distanční vzdělávání pro učitele*. s. 41

¹⁷ tamtéž s. 41

¹⁸ LMS znamená learning management system (LMS). LMS je softwarová aplikace, která pomáhá organizacím spravovat, dokumentovat, sledovat, reportovat, automatizovat a dodávat vzdělávací kurzy, školicí programy nebo vzdělávací a vývojové programy.

¹⁹ ČERNÝ, Michal; CHYTKOVÁ, Dagmar; MAZÁČOVÁ, Pavlína a ŠIMKOVÁ, Gabriela. *Distanční vzdělávání pro učitele*. s. 40–41

zkušenosti a představy o světě, tzv. prekoncepty. Tyto představy během učení propojuje a vytváří si nové poznatky, které odpovídají jeho schopnostem a zkušenostem.²⁰

Tato situace klade na učitele při navrhování distančního vzdělávacího procesu značné nároky, přičemž hlavním cílem je individualizace výuky. Tohoto cíle lze dosáhnout pomocí vhodných didaktických postupů, efektivního využití informačních a komunikačních technologií a prvků znalostního prostředí. Klíčovou roli v tomto procesu hraje motivace studenta, která je v konstruktivistickém přístupu k distančnímu vzdělávání nepostradatelná. Motivace totiž podporuje pozitivní přístup k výuce, týmovou spolupráci a vytváří příznivé učební prostředí.²¹

Konstruktivistický přístup k distančnímu vzdělávání umožňuje studentům vytvářet si individuální studijní plán a stanovovat si osobní cíle. Studenti si cíle určují podle svých zájmů a schopností a porovnávají je s plánem studia a materiály od učitele. Tento přístup jim dává možnost vybírat si volitelné aktivity a určovat si pořadí úkolů podle svých potřeb. Díky tomu jsou oni sami zodpovědní za studijní proces a svůj rozvoj. Samostatná volba cílů pomáhá studentům pochopit důležitost jednotlivých cílů, usilovat o jejich dosažení a hodnotit efektivitu své práce.²²

Konektivismus navazuje na konstruktivistický přístup, jenž podporuje aktivitu a samostatnost studentů. Zachovává tento princip, ale zároveň zavádí představu učení jako činnosti úzce spojené s počítačovými sítěmi a internetem. Zdrojem poznání je zde síť, přičemž komunitní učení a sociální interakce hrají klíčovou roli. V dnešní době se zásadně mění množství a struktura informací. Není již problém informace získat, ale spíše se vyznat v obrovském množství dat, což vede k informačnímu přetížení. Nárůst dat ztěžuje hluboké poznání a místo systematicky budovaných znalostí vytváří spíše chaotickou a povrchní síť informací, která nemá pevné základy. S tímto množstvím dat si nelze poradit ani s využitím behaviorismu, protože lidská paměť je omezena, ani s využitím tradičního konstruktivismu, který nepředpokládá existenci digitální sítě.²³

²⁰ t ČERNÝ, Michal; CHYTKOVÁ, Dagmar; MAZÁČOVÁ, Pavlína a ŠIMKOVÁ, Gabriela. *Distancní vzdělávání pro učitele*. s. 13–14

²¹ tamtéž s. 15

²² tamtéž s. 16

²³ tamtéž s. 22-23

Základní myšlenkou konektivismu je tedy učení skrze vytváření osobní znalostní sítě, která je do značné míry závislá na online prostředí, bez kterého by tento koncept nebyl prakticky realizovatelný.²⁴

Převrácená třída

Koncept převrácené třídy (Flipped Classroom) představuje inovativní přístup, kdy se tradiční rozložení výuky mění:

- **domácí příprava** – studenti doma sledují výklad učitele na videu
- **školní aktivity** – čas ve třídě je věnován procvičování, diskusi, řešení problémů a individuální podpoře studentů

Výhody převrácené třídy:

- **flexibilita** – studenti si mohou video zastavit nebo zopakovat dle potřeby
- **aktivizace žáků** – díky individuálním úkolům se studenti více zapojují
- **osobní přístup** – učitel má více času věnovat se individuálním potřebám studentů
- **lepší zapamatování** – opakované sledování a priming²⁵ zlepšují pochopení látky
- **předběžné učení** – studenti mohou látku studovat předem, což podporuje lepší pochopení v hodinách
- **diverzifikace učení** – různé metody podporují různé učební styly (vizuální, auditivní atd.),
- každý student si tak může vybrat formu, která jemu osobně nejlépe vyhovuje (video, text, interaktivní úkoly)

Pilíře převrácené třídy:

- **flexibilní prostředí** – kombinace individuální a týmové práce, výuka se přizpůsobuje potřebám studentů a konkrétnímu tématu
- **změna kultury** – student je v centru procesu učení, učitel je průvodcem a facilitátorem
- **zajímavý obsah** – učitel vystupuje jako informační kurátor, který vybírá a třídí relevantní materiály

²⁴ČERNÝ, Michal; CHYTKOVÁ, Dagmar; MAZÁČOVÁ, Pavlína a ŠIMKOVÁ, Gabriela. *Distanční vzdělávání pro učitele*. s 23

²⁵ Priming označuje kognitivní proces, při kterém podnět z dřívějšího ovlivňuje pozdější chování a myšlení jedince, například to, jak později vnímá podobný podnět. Jedná se o příklad automatického uvažování a v mysli člověka k němu dochází neúmyslně a bezděčně. Dostupné z [https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Priming_\(psychologie\)&oldid=23155315](https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Priming_(psychologie)&oldid=23155315)

– **kvalitní učitel** – technologie nenahrazují učitele, ale zvyšují jejich efektivitu

Sociální dopady a inkluze:

Při zavádění převrácené třídy je nutné zohlednit dostupnost informačních a komunikačních technologií – vybavení by mělo být přístupné například v knihovnách nebo školních klubech, aby se zabránilo prohlubování digitální propasti a podpořit inkluzi.²⁶

1.2 Metody výuky

Metody představují konkrétní způsoby, kterými učitelé předávají učivo žákům a usilují o dosažení vzdělávacích cílů. Zahrnují rozmanité techniky a přístupy. Tyto metody jsou navrženy tak, aby podporovaly proces učení, rozvíjely dovednosti žáků a přizpůsobovaly se obsahu výuky, stanoveným cílům a individuálním potřebám žáků.

Podle Skalkové²⁷ pojem „metoda“ vyjadřuje cílený postup, jak dosáhnout určitého výsledku. Ve vyučování jsou metody prostředkem, kterým učitel usměrňuje a organizuje výukové činnosti tak, aby žáci aktivně získávali nové znalosti a dovednosti. Výběr vhodné metody závisí na mnoha faktorech, včetně věku žáků, charakteru učiva a cílů výuky. Historie didaktiky ukazuje, že vyučovací metody se neustále vyvíjejí a přizpůsobují se měnícím se potřebám společnosti.

Učitel si vybírá ze širokého spektra výukové metody, které zná a umí je vhodně aplikovat ve vyučovacím procesu. Je proto důležité, aby se s těmito metodami seznámil (např. pozorováním výuky kolegů nebo zkušenějších pedagogů, studiem odborné literatury apod.) a testoval, jak je může uplatnit ve vlastní praxi. K tomu je nezbytné, aby měl přehled o charakteristice hlavních věkových skupin a znal kritéria pro výběr metod. Pojetí výuky, které vychází z cílů a zohledňuje další faktory (jako je povaha učiva, možnosti žáků, časová náročnost apod.), zahrnuje zejména volbu výukových metod (nebo jejich variant), které učitel v konkrétní výuce uplatňuje.

²⁶ ČERNÝ, Michal; CHYTKOVÁ, Dagmar; MAZÁČOVÁ, Pavlína a ŠIMKOVÁ, Gabriela. *Distanční vzdělávání pro učitele*. s. 28–33

²⁷ SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. 2., rozšíření a aktualizované vydání. s. 181

Existuje celá řada pohledů na členění vyučovacích metod podle různých kritérií. Maňák²⁸ uvádí klasifikaci základních metod vyučování:

Metody z hlediska pramene poznání a typu poznatků – aspekt didaktický

Tento aspekt se týká pedagogického přístupu k výuce, tedy jak jsou vyučovací metody strukturovány a organizovány s ohledem na cíl vzdělávání. Didaktický aspekt zahrnuje způsoby, jakými učitel předává informace, organizuje učební proces, motivuje studenty a naplňuje učební cíle. Může jít například o metody přednáškové, diskusní, praktické, problémové či projektové.

Pramen poznání je zdroj, odkud studenti čerpají nové informace. Může jít například o učitele (přímý výklad), knihy, internet, vlastní pozorování, experimenty nebo skupinové diskuse.

Typ poznatků zahrnuje obsah, který studenti získávají, například fakta, pojmy, principy, teorie nebo dovednosti. Metody výuky se zde mohou zaměřovat na odlišné druhy poznatků, například teoretické (výuka zaměřená na pochopení principů) nebo praktické (výuka dovedností a aplikací).

Praktický příklad: Při přednášce (didaktický aspekt: předávací metoda) učitel sdílí teoretické znalosti z učebnice (hledisko pramene: učitel a literatura, typ poznatků: teoretické). Naopak při praktickém experimentu v laboratoři (didaktický aspekt: praktická metoda) studenti sami objevují nové poznatky (hledisko pramene: vlastní zkušenost, typ poznatků: praktické dovednosti a poznatky).

Cílem je, aby různé metody výuky odpovídaly jak didaktickým cílům, tak charakteru učiva a potřebám žáků:

1. Metody slovní

- monologické metody (např. vysvětlování, výklad, přednáška)
- dialogické metody (např. rozhovor, dialog, diskuse)
- metody písemných prací (např. písemná cvičení, kompozice)
- metody práce s učebnicí, knihou, textovým materiálem

2. Metody názorně demonstrační

²⁸ MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3123-9, s. 34-35

- pozorování předmětů a jevů
- předvádění (předmětů, činností, pokusů, modelů)
- demonstrace statických obrazů
- projekce statická a dynamická

3. Metody praktické

- nácvik pohybových a pracovních dovedností
- laboratorní činnosti žáků
- pracovní činnosti (v dílnách, na pozemku)
- grafické a výtvarné činnosti

Metody z hlediska aktivity a samostatnosti žáků – aspekt psychologický

1. Metody sdělovací
2. Metody samostatné práce žáků
3. Metody badatelské, výzkumné, problémové

Metody z hlediska myšlenkových operací – aspekt logický

1. Postup srovnávací
2. Postup induktivní
3. Postup deduktivní
4. Postup analyticko-syntetický

Metody z hlediska fází výchovně-vzdělávacího procesu – aspekt procesuální

1. Metody motivační
2. Metody expoziční
3. Metody fixační
4. Metody diagnostické
5. Metody aplikační

Metody z hlediska výukových forem a prostředků – aspekt organizační

1. Kombinace metod s vyučovacími formami
2. Kombinace metod s vyučovacími pomůckami²⁹

V konkrétním vyučovacím procesu se využívají různé vyučovací metody současně a vzájemně propojeně, nikoli odděleně. Tyto metody se mohou během hodiny měnit a několikrát se vystřídat. Použití pouze jedné metody (například pouze slovní nebo pouze praktické) obvykle nevede k dobrým výsledkům. Učitel si vybírá nejvhodnější

²⁹ MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 3. vyd. s. 34–35

metody již při přípravě a plánování výuky, přičemž vychází z cíle vyučovací jednotky, analýzy obsahu učiva, předpokládaného charakteru učení žáků, jejich znalostí, konkrétní situace a vlastních zkušeností.

1.3 Jak souvisejí formy s metodami

Forma výuky, jako je frontální výuka, skupinová práce nebo individuální činnost, vymezuje rámec, tedy kdo se účastní, jak probíhá interakce mezi učitelem a žáky a kde se výuka odehrává. Metoda určuje způsob předávání učiva, například formou výkladu, diskuse nebo projektu

Formy ovlivňují volbu metod. Zvolená forma výuky může ovlivnit, které metody jsou vhodné. Skupinová práce často využívá kooperativní metody, zatímco individuální forma se zaměřuje na aktivity, jako je samostatné čtení nebo reflexe. Frontální výuka obvykle upřednostňuje výkladovou metodu.

Metody se mohou přizpůsobit formám, například učitel může použít diskusní metodu v různých formách výuky – ve frontální výuce jako řízenou diskusi celé třídy nebo v malé skupinové práci, kde žáci diskutují ve skupinách.

Moderní pedagogika zdůrazňuje potřebu adaptovat formy a metody podle potřeb žáků a kontextu. V jedné třídě může učitel během hodiny přecházet z frontální výuky (forma) s výkladovou metodou na skupinovou práci (forma) využívající diskusní metodu.

Formy a metody výuky se navzájem doplňují a spolu tvoří komplexní přístup k plánování a realizaci efektivního vyučování. Optimální kombinace různých metod a forem výuky vytváří dynamické a efektivní prostředí, které podporuje aktivní zapojení žáků, zvyšuje jejich motivaci a přispívá k rozvoji jejich dovedností. Formy výuky tedy určují, jakým způsobem je organizována interakce mezi učitelem a žáky a jak je celý učební proces strukturován.

2 Textilní řemesla a jejich výuka v České republice

Vzhledem k tomu, že se chci v této práci zabývat výukou textilních řemesel na Vyšší odborné škole textilních řemesel a Střední umělecké škole textilních řemesel, je potřeba popsat nejprve kontext textilního školství v ČR a jeho specifika.

Výuka textilních řemesel má v ČR dlouhou tradici, která je úzce spjata s historií a kulturou konkrétního regionu. Česká republika byla v minulosti známá jako centrum textilního průmyslu, zejména v oblasti severních Čech a na Moravě, kde existovaly významné textilní továrny a manufaktury. Tato tradice se odráží i ve vzdělávacím systému a řemeslném vzdělávání.

Historie textilních řemesel ve vzdělávání

V minulosti se textilní řemesla, jako je tkaní, předení, šití a krajčářství, vyučovala zejména v odborných školách a v rámci učňovského školství. Tyto školy připravovaly studenty na práci v textilním průmyslu, který byl v Československu jedním z klíčových hospodářských odvětví. Po druhé světové válce a během období socialismu byl textilní průmysl silně podporován, a tomu odpovídala i výuka a příprava kvalifikovaných pracovníků.³⁰

Po roce 1989 došlo k zásadní proměně výuky textilních řemeslných technik v České republice, což bylo ovlivněno změnami ve společnosti, trhu práce, technologiemi i globálními trendy. Po pádu komunismu došlo ke zrušení jednotně řízených vzdělávacích osnov a k větší autonomii škol. Textilní obory se transformovaly, přičemž některé školy byly zrušeny kvůli útlumu textilního průmyslu v 90. letech, zatímco jiné se přeorientovaly na nové tržní požadavky. Byly přidány nové předměty, zahrnující design, marketing a podnikání, což odpovídalo potřebě adaptace na samostatnou činnost a podnikání v textilním oboru. Úpadek textilního průmyslu v ČR vedl k menší poptávce po masově vzdělaných technických pracovnících a k většímu důrazu na menší, specializovanou produkci. To ovlivnilo i obsah výuky, který se více zaměřil na lokální řemeslnou výrobu a osobní přístup k řemeslu.

³⁰ KOUHOUTEK, Jiří; NOVÁK, Josef; JIRÁNEK, Josef a ČESAL, Jiří. *Český textil: tradice a perspektivy: vydáno k 25. výročí ATOK*. Praha: Asociace textilního-oděvního-kožedělného průmyslu, 2015.

Po otevření hranic měly školy možnost zapojit se do výměnných programů, soutěží a zahraničních projektů. To přineslo nové inspirace a technologie a umožnilo propojení tradičního českého textilního řemesla s globálními trendy. Proměna výuky textilních řemesel po roce 1989 tak reflektuje přechod od těžkopádného centrálního plánování k flexibilnímu systému, který reaguje na tržní potřeby, technologický pokrok i ekologické a umělecké požadavky.³¹

Současné odborné školy a programy

Dnes výuku textilních řemesel zajišťují především odborné a umělecké školy, které nabízejí studijní programy zaměřené na tradiční i moderní textilní techniky – střední uměleckoprůmyslové školy (SUPŠ), střední odborné školy (SOŠ), učňovské školy, vyšší odborné školy (VOŠ) – a nabízejí obory zaměřené na textilní tvorbu, návrhářství a umělecké zpracování textilu. Poskytují výuku praktických dovedností v textilní výrobě, jako je šití, výroba oděvů, tkaní a další řemeslné činnosti.

Studijní obory a školy, které je nabízejí:

Obor 82-41-M/14 – Textilní výtvarnictví

- Střední škola uměleckoprůmyslová Ústí nad Orlicí³²
- Střední škola a Mateřská škola Aloyse Klara³³
- Střední škola designu Lysá nad Labem, příspěvková organizace³⁴
- Střední škola umění a designu a vyšší odborná škola Brno, příspěvková organizace³⁵
- Střední uměleckoprůmyslová škola Jihlava-Helenín³⁶

Obor 31-43-M/01 – Oděvnictví

- Střední průmyslová škola a Vyšší odborná škola, Liberec, příspěvková organizace³⁷,
- Integrovaná střední škola živnostenská, Plzeň, Škroupova 13³⁸
- Střední škola Strážnice, příspěvková organizace³⁹

³¹ KOUHOUTEK, Jiří; NOVÁK, Josef; JIRÁNEK, Josef a ČESAL, Jiří. *Český textil: tradice a perspektivy*: vydáno k 25. výročí ATOK.

³² Dostupné z <https://www.ssup.cz/>

³³ Dostupné z <https://aklar.cz/>

³⁴ Dostupné z <https://www.ssdlysa.cz/>

³⁵ Dostupné z <https://www.ssudbrno.cz/cs/titulni-stranka/>

³⁶ Dostupné z <https://www.helenin.cz/uvod/>

³⁷ Dostupné z <https://www.prumyslovkaliberec.cz/>

³⁸ Dostupné z <https://www.issziv.cz/>

³⁹ Dostupné z <https://www.stredniskolastraznice.cz/>

- Střední škola gastronomie, oděvnictví a služeb, Frýdek-Místek, příspěvková organizace⁴⁰
- Vyšší odborná škola oděvního návrhářství a Střední průmyslová škola oděvní, Praha 7, Jablonského 3⁴¹
- Vyšší odborná škola, Střední průmyslová škola a Střední odborná škola, Varnsdorf, příspěvková organizace⁴²

Obor 31-57-E/01 – Textilní a oděvní výroba

- Odborné učiliště pro žáky s více vadami, s.r.o.⁴³
- Střední škola F. D. Roosevelta Brno, příspěvková organizace⁴⁴
- Základní škola a Střední škola Březejc, Sviny⁴⁵

Vysoké školy a univerzity nabízejí specializované obory zaměřené na textilní design a inovace v textilní tvorbě:

- Vysoká škola uměleckoprůmyslová, Katedra užitého umění
 - Ateliér designu oděvu a obuvi, Ateliér módní tvorby, Ateliér textilní tvorby⁴⁶
- Západočeská univerzita v Plzni – Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
 - Design a užitá tvorba – Fashion design⁴⁷
- Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem – Fakulta umění a designu
 - Oděvní a textilní design⁴⁸
- Technická univerzita v Liberci – Fakulta textilní
 - Textilní inženýrství – Spec. oděvní technologie a materiály, Návrhářství – Textilní technologie a vzorování, Návrhářství – Návrhářství textilu a oděvu, Design – Textil, oděv, sklo, šperk⁴⁹
- Univerzita Hradec Králové - Pedagogická fakulta
 - Textilní design, Textilní tvorba⁵⁰

⁴⁰ Dostupné z <https://www.ssgos.cz/>

⁴¹ Dostupné z <https://www.vosonspsoc.cz/>

⁴² Dostupné z <https://www.skolavdf.cz/>

⁴³ Dostupné z <https://specou.cz/>

⁴⁴ Dostupné z <https://www.ssfdrcz.cz/skola>

⁴⁵ Dostupné z <https://www.skoly-brezejc.cz>

⁴⁶ Dostupné z <https://www.umprum.cz/cs/web/katedry/uzite-umeni/>

⁴⁷ Dostupné z <https://www.fdu.zcu.cz/cs/>

⁴⁸ Dostupné z <https://myjsmeujep.cz/program/design/>

⁴⁹ Dostupné z <https://www.tul.cz/univerzita/ft/>

⁵⁰ Dostupné z <https://www.uhk.cz/cs/pedagogicka-fakulta/pdf>

- Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem – Fakulta umění a designu
 - Ateliéry se specializací Design – Oděvní a textilní design⁵¹
- Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně – Fakulta multimediálních komunikací
 - Ateliér desing oděvu⁵²

Kurzy a neformální vzdělávání

Textilní řemesla jsou stále populární i v rámci neformálního vzdělávání. Mnoho kulturních a vzdělávacích center (např. Vzdělávací spolek uměleckých řemesel v Praze⁵³) nabízí kurzy pro širokou veřejnost, kde se zájemci mohou naučit techniky jako pletení, šití, vyšívání a další tradiční řemeslné postupy. Tyto kurzy jsou často zaměřeny na rozvoj tvořivosti a zachování kulturního dědictví.

Podpora a propagace textilních řemesel

Různé organizace a spolky se snaží podporovat zájem o textilní řemesla a zajišťovat jejich popularizaci mezi veřejností. K tomu přispívají například festivaly řemesel, výstavy a workshopy, které ukazují krásu a význam tradiční textilní tvorby. V některých regionech, kde bylo textilní řemeslo historicky významné, se i dnes pořádají akce zaměřené na propagaci a výuku řemesel, jako jsou například festivaly krajky ve Vamberku.

Současné výzvy

S poklesem textilního průmyslu v posledních desetiletích čelí výuka textilních řemesel novým výzvám. Iniciativy zaměřené na oživení řemeslné tradice, propojení s moderními technologiemi a udržitelnou produkcí textilu jsou klíčové pro zachování tohoto kulturního dědictví. Výuka textilních řemesel v České republice dnes představuje spojení tradice s moderními přístupy a technologiemi, což umožňuje zachovat a rozvíjet tuto důležitou část kulturní identity.

⁵¹ Dostupné z <https://myjsmeujep.cz/program/design/>

⁵² Dostupné z <https://fmk.utb.cz/o-fakulte/zakladni-informace/ateliery-ustavy-a-kabinety/atelier-design-odevu/o-atelieru>

⁵³ Dostupné z <https://www.vsur.cz/>

3 Vývoj forem výuky na VOŠTŘ a SUŠTŘ

Kromě odborných škol se textilní řemesla vyučují také na uměleckých školách, které se zaměřují na zpracování textilu. Škola, kterou se ve své diplomové práci zabývám, je velmi specifickým školským zařízením, které již funguje 105 let a vyučují se zde tyto tradiční textilní řemeslné techniky.

Ruční tkaní je jedním z nejstarších způsobů výroby látek. Od jednoduchých rámu se postupem doby lidstvo propracovalo ke složitějším tkalcovským stavům. Principem tkaní je provazování různých soustav přízí – osnova (vertikální soustava přízí) a útek (horizontální soustava přízí) v určitém rytmu a s předem danými pravidly. Osnova je většinou vypnutá do připraveného rámu nebo tkalcovského stavu. Útek se provazuje pomocí jehel, člunků apod v pravidelných vzorech podle designu.

Obrázek 1 -Tkání - rozpracovaný gobelín (ilustrační foto)

Ruční výšivka je nejstarší způsob zdobení textilií. Je to tradiční textilní technika, při níž se pomocí jehly a příze vytváří ozdobné vzory a motivy nebo texty na látku. Tento proces je prováděn ručně, bez použití strojů, což z něj činí časově náročnou, ale velmi osobitou a kreativní činnost. Ruční výšivka je ceněna pro svou jedinečnost a detailní zpracování, které nelze dosáhnout při použití stroje.

Obrázek 2 – Rozpracovaná výšivka– malba jehlou (ilustrační foto)

Šitá krajka se vyvinula z vyšívání a přímo na něj navazuje. Je to krajka tvořená ručně jehlou a přízí na pomocném papírovém podkladu, který se po dohotovení práce odděluje. Do předem připravených kontur vzoru šijí výplně s použitím převážně smykovacího (kroužkovacího) stehu, který se podle předem daných pravidel řadí do skupin.

Obrázek 3 – Rozpracovaná šitá krajka (ilustrační foto)

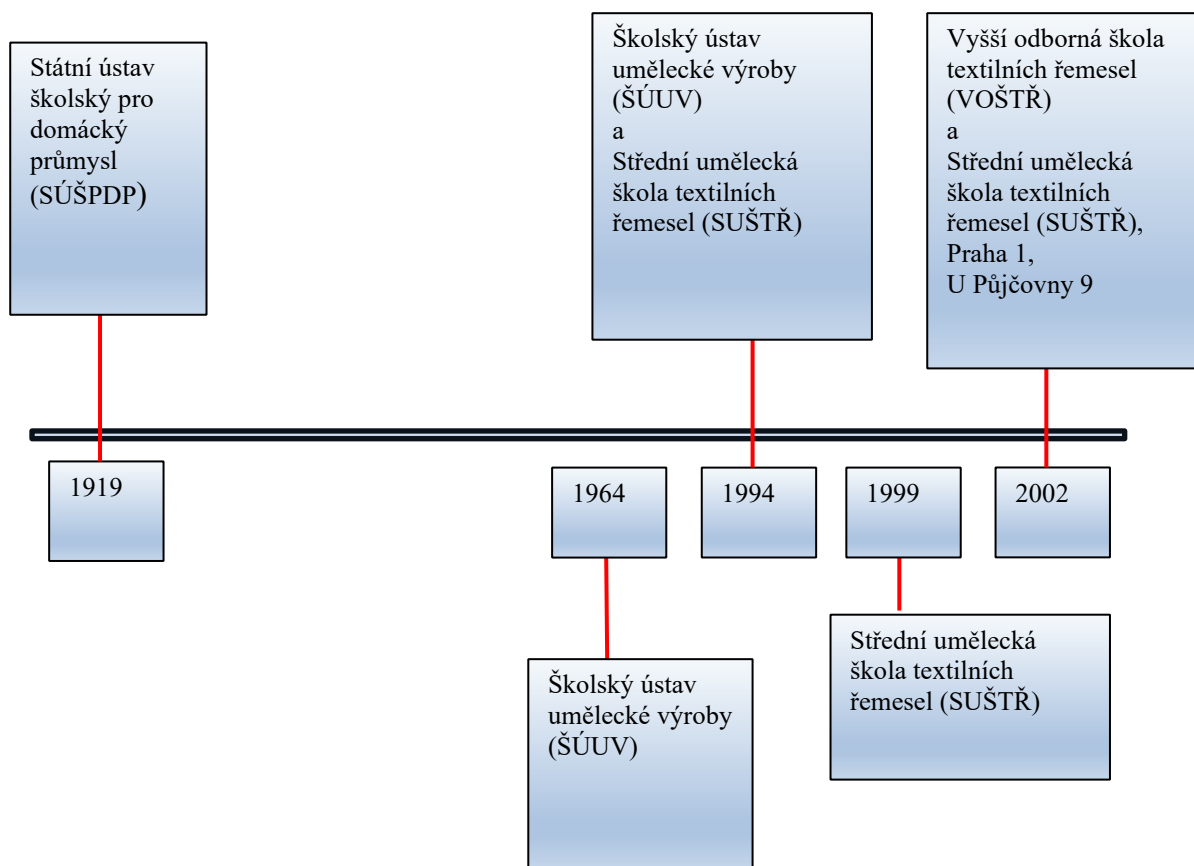
Paličkováná krajka na rozdíl od šité krajky k vytvoření textilního útvaru nepotřebuje jehlu, ale příze namotané na paličkách, které vzájemně kříží a krouží v předem daném pořadí. Jako podklad pro paličkování se používá poduška, známá také jako herdule nebo polštář, který stojí na stojánku. K vytvoření určitého vzoru je zapotřebí technický náčrt neboli podvíněk, který se pevně připevňuje k herduli špendlíky, které jsou velmi důležitou pomůckou při vytváření krajky. Podvíněk se podkládá pevným papírem a překrývá ochranou fólií, aby se vzor neprobarvoval na vytvářenou krajku.

Obrázek 4 – Rozpracovaný vějír - paličkovaná krajka (ilustrační foto)

V této kapitole se budu věnovat vývoji organizačních forem výuky textilních řemeslných technik. Vývoj zahrnuje změny v oborech a studijních zaměřeních, které odrážely aktuální potřeby školy a zájmy studentů. Tyto změny ovlivňovaly zaměření a obsah výuky. Počet přijímaných se v průběhu let významně proměňoval, což mělo vliv na organizaci výuky, měnila se i délka studia.

Hlavní mezníky v historii školy

3.1 Státní ústav školský pro domácí průmysl

Aby Československo mohlo navázat na bohatou tradici domácího průmyslu z dob Rakouska-Uherska, bylo nezbytné vybudovat nový systém vzdělávání. Proto byl v srpnu 1919 založen Státní ústav školský pro domácí průmysl (SÚŠPDP) v Praze. Tento ústav, podřízený Ministerstvu školství a národní osvěty, měl za úkol podporovat a rozvíjet tradiční řemesla a průmysl, které byly důležitou součástí československé ekonomiky.

SÚŠPDP převzal pod svou správu od Ústavu pro ženský domácí průmysl (k. k. Anstalt für Frauen-Haus-industrie) krajčářské, vyšivačské, košíkářské a hračkářské školy (někdy nazývané kurzy) z celého Československa. Pražské ústředí se stalo centrálou a poskytovalo školám a dílnám komplexní servis: odborné poradenství, návrhy a materiály a zajišťovalo i prodej hotových výrobků. Sídlo ústavu se nacházelo

v Karmelitské ulici č. 5 v Praze a součástí budovy byla i prodejna s nabídkou produktů z dílen škol.

Hlavním úkolem SÚŠPDP, jak bylo definováno v jeho stanovách z roku 1919, bylo „umělecké a technické povznesení výroby po domácku provozované“⁵⁴. Toho mělo být dosaženo pěti klíčovými kroky:

- založením, udržováním a zřízením drobných lidových škol pro domácí průmysl
- dodáváním vzorů a předloh, které by po stránce umělecké vyhovovaly potřebám jak škol, tak i jednotlivých pracovníků
- zaváděním inovativních výrobních technik
- dalším vzděláváním učitelů a doplňováním jejich odborných znalostí a dovedností
- organizováním kočovného vyučování⁵⁵

SÚŠPDP se nesoustředil pouze na zachování a rozvíjení tradičních řemeslných technik, ale usilovali o hlubší integraci výuky a výroby, řemesla a umění. Do tradice domácí výroby tak proniklo usilování o moderní výtvarný výraz.

Formy výuky pod správou SÚŠPDP:

- dvouleté odborné kurzy
- zájmové kurzy
- kurzy pro přípravu učitelského dorostu⁵⁶ – našla jsem v archivu pouze pár třídních výkazů, takže nevím, jestli byla v otevírání kurzů nějaká pravidelnost

3.1.1 Dvouletý odborný kurz

Odborné dvouleté krajkářské a vyšivačské kurzy byly otvírané každý rok pro žákyně, které ukončily povinnou školní docházku, výjimečně i pro starší žákyně. Kromě osvojení si řemeslných technik šité nebo ručně paličkované krajky a výšivky (výuka 30 hodin týdně) se žákyně učily i technické kreslení (2 hodiny týdně), technologie (2 hodiny týdně). Díky tomu si po absolvování kurzu dokázaly samy navrhnout a nakreslit jednodušší krajkou nebo výšivku. Složitější návrhy, jak po stránce umělecké, tak i technické, pro kurzy navrhovali renomovaní výtvarníci z pražské centrály SÚŠDP.

⁵⁴ Organizační statut Státního ústavu školského pro domácí průmysl Praze. Praha, 1919.

⁵⁵ tamtéž

⁵⁶ tamtéž

Návrhy byly k dispozici i zájemcům mimo ústav s cílem zvýšit celkovou úroveň a uměleckou hodnotu krajek vyráběných v Československu.⁵⁷

SÚŠPDP převzal celkem 49 poboček, ve kterých se každoročně otevíraly dvouleté odborné kurzy:

- **Slovensko** – Staré Hory, Konošov (Kunešov), Kremnice, Lúčky, Piargy, Krompachy, Gelnica
- **Karlovarský kraj** – Abertamy, Horní Blatná, Boží Dar, Nové Hamry, Seifen (Ryžovna), Trinksaifen (Rudné), Nový Kostel, Gossengrün (Krajková), Jindřichovice, Schönfeld (Krásno), Přebuz, Oloví, Hengstererben (Hřebečná), Hirschenstand (Jelení), Zwittermühl (Háje), Kraslice, Sauersack (Rolava), Bečov nad Teplou
- **Ústecký kraj** – Nová Ves, Stolzenhan (Pyšná), Suniperk (Výsluní), Pastviny, Dornsdorf (Dolina), Vejprty
- **Moravskoslezský kraj** – Osoblaha, Bolatice, Hlučín, Kravaře
- **Královéhradecký kraj** – Potštejn, Německá Rybná, Vamberk
- **Plzeňský kraj** – Poběžovice, Strážov
- **Pardubický kraj** – Žamberk, Chocně, Chrudim, Litomyšl, Skuteč
- **Jihočeský kraj** – Sedlice
- **Liberecký kraj** – Rokytnice nad Jizerou
- **Jihomoravský kraj** – Strážnice
- **Zlínský kraj** – Zubří⁵⁸

3.1.2 Zájmové kurzy

V zájmových kurzech probíhala výuka bezplatně podle podmínek jednotlivých oblastí. Byly přijímány žákyně **školou povinné**, mimo povinnou dobu vyučování na obecných školách, žákyně od osmi let navštěvovaly kurzy maximálně 6 hodin týdně, žákyně od čtrnácti let maximálně 10 hodin týdně. „Tato kategorie žákyň jest velmi

⁵⁷ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6

⁵⁸ ARNOŠT, Rosa, JINDRA Jaroslav, *Průmyslové a odborné školství v Republice československé*. Praha: Státní ústav pro učební pomůcky škol průmyslových a odborných, 1928, s. 208-210

důležitá, protože právě na výcviku nejmladší generace možno budovati nejdokonalejší výcvik dospělých, a tak zajistiti vynikající technickou úroveň výrobků.“⁵⁹

Mimořádně mohly kurzy navštěvovat nepravidelně také zájemkyně z řad dospělých, většinou to byly absolventky řádného studia, které si přivydělávaly zhotovováním krajek a výšivek a potřebovaly konzultovat nad složitější vzory nebo se zdokonalit v naučených technikách či se naučit nové.

Zájmové kurzy byly otevírané pod záštitou SÚŠPDP na území celé republiky, a to podle zájmu místní samosprávy, „v duchu udržování a zvelebování domácího průmyslu“⁶⁰.

3.2 Školský ústav umělecké výroby

V 60. letech 20. století byla zahájena příprava na delimitaci Státního školského ústavu pro domácí průmysl. Hlavním důvodem byla potřeba zajistit dostatek kvalifikovaných pracovních sil pro podniky lidové výroby, což zahrnovalo doplnění odborné kvalifikace a výrazné zvýšení počtu nových zaměstnanců v širokém spektru řemesel, včetně textilní výroby.⁶¹

Dne 24. července 1964 byl SÚŠPDP transformován na Školský ústav umělecké výroby (ŠÚUV), a to s platností od 1. září 1964. Tato instituce se stala samostatnou rozpočtovou organizací, která byla přímo řízena Ministerstvem školství a kultury Československé socialistické republiky. Sídlo ústavu se nacházelo na Václavském náměstí č. 55 v Praze, přičemž organizace měla také několik detašovaných pracovišť. Ve věstníku Ministerstva školství z 30. září 1964 jsem v archivu našla Statut ŠÚUV, kde se uvádí že: “Ústav plní své úkoly prostřednictvím těchto svých organizačních článků:

- ředitelství, které zabezpečuje chod ústavu ideově, pedagogicky, výtvarně, ekonomicky, kádrově i administrativně
- kursů zájmové bezplatné výchovy a výuky (čl. 2 odst. 1, písm. a)), která podle potřeby zřizuje a řídí v různých oblastech našeho státu
- tříleté odborné uměleckořemeslné školy, řízené a spravované ústavem podle učebních plánů a osnov vydaných ministerstvem školství a kultury a příp. dvouleté nástavby,

⁵⁹ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6

⁶⁰ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6

⁶¹ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6

- kteřá umožňuje získání úplného středního odborného vzdělání (čl.2, odst. 1, písm. b))
a odborných kursů pro pracující
– výtvarné skupiny (čl.2, odst. 1, písm. c))”⁶²

3.2.1 Zájmové kurzy

Kurzy byly bezplatné a zaměřené na zájmové aktivity. Do kurzu se mohli přihlásit „žáci škol prvního i druhého cyklu (zájmová činnost v době mimoškolní), ale i osoby dospělé, přednostně osoby se sníženou nebo změněnou pracovní schopností. Tyto kurzy umožňují též domácím pracovním družstev apod. prohlubovat a rozšiřovat si znalosti i dovednosti pod odborným, metodicky systematickým vedením učitelek ústavu.“⁶³

Tyto kurzy mohly být na žádost ředitele zřízeny na jakékoliv základní škole nebo střední všeobecně vzdělávací škole. Náklady na provoz nesly školy, které kurzy organizovaly, přičemž všechny kurzy otevřené v Praze financoval ŠÚUV. Po úspěšném absolvování obdrželi účastníci osvědčení o docházce, které bylo potvrzeno ředitelstvem v Praze. Z dokumentu týkajícího se kompletního rozboru činnosti ŠÚUV vyplývá, že zájmové kurzy v letech 1976–1979 průměrně absolvovalo 450 žáků školou povinných a 400 dospělých.⁶⁴

3.2.2 Dvouletý odborný kurz

Dvouletý odborný kurz byl zřizován jako denní studium určené zejména pro absolventy základních devítiletých škol. První ročník byl otevřen každý rok – obor Umělecké zpracování textilií. Na pobočkách mimo Prahu bylo zaměření dáno lokací pobočky – historickou zvyklostí výuky textilního řemesla. Takže například kurzy zaměřené na techniku paličkované krajky byly otvírány každoročně v Sedlici u Blatné, Vamberku, Potštejně, Rokytnici v Orlických horách, Tišnově u Brna, Dolních Loučkách u Tišnova, Lomnici u Tišnova, Deblíně u Tišnova, Letohradě u Vamberka, Jílovém u Prahy a v Praze (obvod 1 a 10, Ústřední dům pionýrů Praha 2). Kurzy zaměřené na techniku ruční výšivky byly otvírány každoročně ve Veselí nad Lužnicí, Strážnici na Moravě a v Praze. Kurzy zaměřené na techniku šité krajky byly otvírány každoročně

⁶² Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 - Věstník MŠ Ročník XX. Sešit 27, 1964

⁶³ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 – Základní údaje o postavení, významu a práci Školského ústavu umělecké výroby

⁶⁴ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 – Komplexní rozbor činnosti ŠÚUV, 1979

pouze v Praze. Učební plán obsahoval 30 hodin týdně dílenského cvičení (v porovnání se střední školou s maturitou, kde byla výuka 6–8 hodin týdně).⁶⁵

Dvouletý odborný kurz otevřený přímo v ústředí ŠÚUV v Praze měl navíc studijní zaměření ručně paličkovaná krajka, ruční výšivka, šitá krajka, ruční tkaní, byl také otevírán každoročně. Ve 30hodinové dotaci na dílenská cvičení byly rozpočítány všechny čtyři textilní řemeslné techniky. Z dokumentu týkajícího se kompletního rozboru činnosti ŠÚUV vyplývá, že dvouleté kurzy v letech 1976–1979 průměrně absolvovalo 0 studentek.⁶⁶

Výuka v odborných kurzech byla ukončena ve školním roce 1984/85, protože Státní plánovací komise konstatovala snížení rozpočtu a jejím stanoviskem bylo nadále nezřizovat dvouleté kurzy.⁶⁷ Vyhláška č. 124/1984 Sb. Ministerstva školství ČSR o středních školách již možnost otevření dvouletých odborných kurzů neumožňovala.⁶⁸

3.2.3 Střední odborná uměleckořemeslná škola pro absolventy SVVŠ

Studium na SOUŠ pro absolventy středních všeobecně vzdělávacích škol bylo plánováno jako nástavbové studium, mělo trvalo tři roky a otevírat se mělo po skončení předchozího běhu, tzn. jednou za tři roky. Šlo o tzv. pomaturitní studium (PMS), kdy absolventi získali úplné střední odborné vzdělání ve studijním oboru Výtvarné zpracování textilií se zaměřením na ručně paličkovanou krajku, šitou krajku, výšivku a tkaní.⁶⁹

Ke studiu byly přijímáni absolventi středních všeobecně vzdělávacích škol, pokud vyhovovali požadavkům, to znamená prošli talentovými zkouškami. Studium skončilo odbornou maturitní zkouškou. Absolventi dosáhli úplného středního odborného vzdělání výtvarného směru. Maturitní zkouška z odborných předmětů se skládala z výtvarného návrhu, provedení v materiálu to znamená, že vyrobili práci dle vlastního návrhu s použitím vybrané řemeslné techniky a práci obhájili.⁷⁰

⁶⁵ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6

⁶⁶ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 – Komplexní rozbor činnosti ŠÚUV, 1979

⁶⁷ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 – Přípomínkové řízení k návrhu nového statutu ŠÚUV

⁶⁸ Vyhláška č. 124/1984 Sb. Vyhláška ministerstva školství České socialistické republiky o středních školách. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1984-124>

⁶⁹ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 - Věstník Ministerstva školství Ročník XX. Sešit 27, 1964

⁷⁰ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 – Základní údaje o postavení, významu a práci Školského ústavu umělecké výroby

Třídy otevírané v jednotlivých letech a jejich změny v organizační formě, změny oboru či zaměření:⁷¹

- 1965/66 byla otevřena první experimentální denní forma tříletého studia
 - jedna třída – 10 studentů, studium bylo zakončené odbornou maturitní zkouškou v roce 1968
- 1965/66 byla otevřena experimentální externí výuka, většinou pro učitele ŠÚUV, kteří si museli doplnit kvalifikaci, studium bylo čtyřleté
 - jedna třída – 14 studentů, studium bylo zakončené odbornou maturitní zkouškou v roce 1969
- 1968/69 byl otevřen další běh denního tříletého studia
 - jedna třída – 8 studentů, studium bylo zakončené odbornou maturitní zkouškou v roce 1971
- 1971/72 byl otevřen další běh denního, ale tentokrát dvouletého denního studia
 - jedna třída – 11 studentů + 3 studentky studovali při zaměstnání
 - v tomto roce se mění zaměření na textilní řemeslné techniky – ruční tkaní a šitá krajka (ruční paličkovanou krajkou měli jako volitelný předmět), studium bylo zakončené odbornou maturitní zkouškou v roce 1973
 - z dokumentů o maturitní zkoušce je zřejmé, že studentky zvládly učivo i ve zkrácené době dvouletého studia
- 1973/74 byl otevřen další běh denního, opět dvouletého denního studia
 - jedna třída – 14 studentek – zaměření textilních řemeslných technik – ručně paličkovaná krajka a ruční výšivka
 - druhá třída – 12 studentek – zaměření textilních řemeslných technik – ručně šitá krajka a ruční tkaní
 - studium bylo zakončené odbornou maturitní zkouškou v roce 1975

Ve školním roce 1975/76 nebylo pomaturitní studium otevřeno. Od roku 1976 se mohli zájemci hlásit na studijní obor Umělecká řemesla se studijním zaměřením na ruční tkaní, krajkářskou a vyšivačskou tvorbu.⁷² Opět na denní tříleté studium zakončené odbornou maturitní zkouškou.

⁷¹ Archiv VOŠTŘ a SUŠTŘ – třídní výkazy 1964-2002

⁷² Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6

Dle osnov Ministerstva školství České socialistické republiky jsou metody výuky popisovány takto: „Při výuce je potřeba postupovat metodicky a plánovitě, a to od jednodušších technik ke složitějším. Průběžně aplikovat techniky naučené na vzornících, při práci na výrobcích a cvičných pracích. K výuce přistupovat názorně. Průběžně sledovat výstavy a seznamovat studentky nejen s tradiční, ale i se světovou krajkářskou tvorbou. Zařadit do výuky exkurze do závodů a družstev. Přistupovat k výuce vždy se zřetelem na uplatnění v praxi.“⁷³

Od školního roku 1976/77 zůstala forma studia stále tříletá denní, studium bylo zakončené odbornou maturitní zkouškou v letech 1979, 1982, 1985, 1988, 1991. Do každého ročníku v tomto období byly přijímány dvě třídy v průměru s 20–26 studenty.

V roce 1991 dle vyhlášky č. 354/1991 vznikla možnost otevřít v pomaturitním studiu obor Konzervátorství a restaurátorství. Do profesní přípravy textilních výtvarníků byla zařazena jako samostatný předmět pedagogika, jejíž výuka byla realizována ve spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy s katedrou pedagogiky. Absolventi tak získali nejen výtvarné, ale i pedagogické vzdělání.

V roce 1994 se organizačně oddělil Školský ústav umělecké výroby a Střední odborná uměleckořemeslná škola a studenti posledních ročníků, kteří začali studovat na Střední odbornou uměleckořemeslnou školu, dokončili studium na Střední umělecké škole textilních řemesel.

V roce 1997 ukončili studium maturitní zkouškou poslední studenti pomaturitního tříletého denního studia.

3.2.4 Střední odborná uměleckořemeslná škola pro absolventy ZŠ

Studium na SOUŠ bylo určeno pro absolventy základní škol. Podmínkou přijetí přihlášky ke studiu bylo dokončené vzdělání na základní škole. Přijímání studentů bylo prováděno v souladu s potřebami výrobních podniků. Původním záměrem bylo, že uchazeči, kteří splní požadavky talentové zkoušky a vyhovují i dalším požadavkům, budou přijati k tříletému studiu. Jako absolventi tříleté odborné školy mohli pokračovat ve dvouletém nástavbovém studiu, které ukončí maturitní zkouškou. Absolvováním

⁷³ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 – Osnovy studia absolventů gymnasií s platností od 1. září 1976

tohoto celkem pětiletého, tzv. děleného studia, dosáhnou úplného středního odborného vzdělání výtvarného směru,⁷⁴ ve studijním oboru Výtvarné zpracování textilií se studijním zaměřením na paličkovanou a šitou krajkou, výšivku a ruční tkaní.

Tento záměr byl, ale uskutečněn pouze jednou, a to hned ve školním roce 1965/66. Byly otevřené dvě třídy studentů (20 studentů), a to na denní studium a externí studium (studium při zaměstnání). Externí studium bylo určeno převážně pro učitele ŠÚUV. Studium bylo zakončeno maturitní zkouškou v roce 1970.

Ministerstvo školství České socialistické republiky vydalo v roce 1971 s účinností od

1. září 1970 Pedagogické dokumenty⁷⁵ pro studijní obor Výtvarné zpracování textilií se studijním zaměřením na krajkářskou a vyšivačskou tvorbu a uvádí, že se jedná o čtyřleté denní studium, zakončené maturitní zkouškou.

Ve školních letech 1970/71 a 1974/75 byly otevřeny dvě třídy s 20 až 26 studenty, s tím, že jedna třída měla zaměření na paličkovanou krajkou a ruční výšivku a druhá třída na šitou krajkou a výšivku.

Ve školním roce 1978/79 se podle vyhlášky č. 102/1979 Sb. změnil název oboru na Umělecká řemesla se studijním zaměřením na ruční tkaní, krajkářská a vyšivačská tvorba. Takže ve školním roce 1978/79 a 1982/83 byly otevřeny opět dvě třídy se 24–27 studenty.

Vyhláška č. 124/1984 Sb. Ministerstva školství České socialistické republiky o středních školách opět změnilo název studijního oboru na Textilní výtvarnictví se zaměřením na ruční tkaní, krajkářská a vyšivačská tvorba a v následujících ročnících 1986/87, 1990/91, 1994/95 byly střídavě otvírány dvě až třídy s přibližně 10 studenty ve třídě.

Od školního roku 1993/94 byly třídy střední školy otvírány každý rok.

⁷⁴ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 – Základní údaje o postavení, významu a práci Školského ústavu umělecké výroby

⁷⁵ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 – Pedagogické dokumenty pro studijní obor Výtvarné zpracování textilií, 1974

3.3 Školský ústav umělecké výroby a Střední umělecká škola textilních řemesel

Na základě příkazu ministra školství, mládeže a tělovýchovy České republiky ze dne 12. prosince 1994 bylo vydáno rozhodnutí s účinností ke dni 1. 1. 1995 o rozdělení rozpočtové organizace Školského ústavu umělecké výroby na dvě příspěvkové organizace, kterými jsou Školský ústav umělecké výroby a Střední umělecká škola textilních řemesel.⁷⁶

3.3.1 Školský ústav umělecké výroby

Podle *Statutu Školského ústavu umělecké výroby (ŠÚUV)* dle příkazu ministra školství ze dne 22. prosince 1994 č.j. 27304/94-95 je předmětem činnosti:

- organizování kurzů textilních technik za úplatu, zaměřených na odbornou přípravu a na zájmovou činnost mládeže a dospělých
- tvorba metodických postupů pro výuku v oblasti tradičních textilních řemesel
- hospodaření se sbírkovým fondem – sklad výstavních textilních exponátů
- poskytování konzultací a studijních materiálů odborné a pedagogické veřejnosti
- mezinárodní spolupráce v oblastech tradičních lidových uměleckých řemesel⁷⁷

Pod správou ŠÚUV přešly pobočky v Chomutově, Letohradě, Potštejně, Rokytnici v Orlických horách, Vamberku, Veselí nad Lužnicí, Žďáru nad Sázavou, Sedlici a Strážnici.

Rozhodnutím ministra školství, mládeže a tělovýchovy ze dne 16. března 1999 byl zrušen Školský ústav umělecké výroby a činnosti byly převedeny na Střední uměleckou školu textilních řemesel (SUŠTŘ) a na Domy dětí a mládeže ve městech, ve kterých zůstaly funkční pobočky ŠÚUV, tedy v Chomutově, Rychnově nad Kněžnou, Ústí nad Orlicí, Strážnici, Žďáru nad Sázavou a ve Veselí nad Lužnicí. Majetek pobočky v Sedlici u Blatné převzalo Střední odborné učiliště textilní a Odborné učiliště ve Strakonících a majetek pobočky ve Vamberku přímo město Vamberk.⁷⁸

⁷⁶ (Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6) - *Delimitační dohoda, 1994*

⁷⁷ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 - *Statutu Školského ústavu umělecké výroby, 1994*

⁷⁸ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 – *Delimitační dohoda*

Podle ředitele ŠÚUV Vlastimila Vodáka, ředitele školy, specifčnost a přednosti ŠÚUV byly zřizovateli, tj. Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, na obtíž a nezařaditelnost mezi ostatní školská zařízení vedlo k jeho zrušení. Přes nesporné úspěchy týmu učitelů a výtvarníků ŠÚUV se už na počátku 90. let každoročně projevovala snaha zřizovatele ústav buď transformovat v jinou instituci, nebo jej zrušit. Zároveň bylo důrazně doporučeno vybírat školné od žáků v kurzech. Od 1. ledna 1995 byl ŠÚUV zařazen do sítě škol a stejně jako SUŠTR jsou od toho okamžiku spravovány příslušným školským úřadem jako všechny školy a školská zařízení v České republice. Tímto aktem však nebyl odstraněn zřejmě zásadní problém zřizovatele, tedy metodika financování ŠÚUV. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR i dál hledalo způsob transformace ústavu – buď v občansky prospěšnou společnost, základní uměleckou školu (např. součást školy), nebo v jiný typ školského zařízení.⁷⁹

3.3.2 Střední umělecká škola textilních řemesel

Od školního roku 1994/95 si mohli uchazeči o studium na SUŠTR ve studijním oboru Textilní výtvarnictví vybrat mezi studijním zaměřením na, krajkářskou a vyšivačskou tvorbu – Ateliér krajky nebo na tisk a tkaní – Ateliér tisku a tkaní

V dalším roce 1995/96 přibýlo dále zaměřením na tvorbu dekorativních předmětů z textilních a přírodních materiálů, tím se škola vrátila do 20. let 20. století a studenti se začali zabývat košíkářstvím a výrobou hraček z textilních materiálů – Ateliér hračky a košíkářských technik.

Ve školním roce 1997/98 byl vedle oboru Textilní výtvarnictví otevřen další obor – Modelářství a návrhářství oděvů se studijním zaměřením na aplikování krajkářské a vyšivačské tvorby na oděvu – Ateliér oděvu. V tomto roce byly otevřeny čtyři třídy s přibližně 10 studenty ve třídě.

Od tohoto okamžiku tvoří studijní program školy dvě hlavní oblasti:

- Textilní výtvarnictví s Ateliéry krajky, tisku a tkaní, hračky a košíkářských technik
- Modelářství a návrhářství oděvů, které propojuje oděv s tradičními řemeslnými technikami – Ateliér oděvu

⁷⁹ VODÁK, Vlastimil. Ukončení činnosti Školského ústavu umělecké výroby v Praze. In: *Domácká výroba v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Měčín, 2000, s. 98-101.

Všechny ateliéry se neotvíraly každý rok, ale měnily se jednak podle potřeb školy a jednak podle zájmu o studium.

3.4 Vyšší odborná škola textilních řemesel a Střední umělecká škola textilních řemesel

V roce 2002 byla zřízena Vyšší odborná škola textilních řemesel s oborem Konzervátorství a restaurátorství, a tím se změnil celý název školského zařízení na Vyšší odbornou školu textilních řemesel a Střední uměleckou školu textilních řemesel, Praha 1, U Půjčovny 9.

V *Pedagogickém slovníku* se uvádí že: “Vyšší odborná škola – škola poskytující první stupeň terciárního neuniverzitního vzdělávání. ... Podle mezinárodní klasifikace vzdělávání ISCED jde o stupeň 5 B, tj. školu navazující na ukončenou vyšší střední školu, avšak neposkytující vysokoškolské vzdělání ukončené diplomem. V ČR jsou tyto školy zřizovány

od roku 1992, avšak legislativně byly ustanoveny až zákonem č. 258/1996 Sb. V souladu s ním vyšší odborná škola připravuje pro kvalifikovaný výkon náročných odborných činností nebo prohlubuje dosažené vzdělání pro výkon náročných činností. Ke studiu se přijímají žáci a další uchazeči, kteří získali úplné střední vzdělání nebo úplné střední odborné vzdělání. Studium trvá dva až tři roky a ukončuje se absolutoriem. ... Organizace studia a jeho ukončování ... stanovuje vyhláška MŠMT ČR č. 265/96 Sb.”⁸⁰

Obor Konzervátorství a restaurátorství se od roku 2002 otevíral pro zájemce jako tříleté denní studium. Další ročník se otevíral v roce absolutoria předchozího ročníku, tzn. v roce 2002, 2005, 2008, 2011. V roce 2014 a 2018 byl otevřen první ročník kombinovaného studia jako čtyřleté studium.

V roce 2010 byl nově otevřen obor Textilní řemesla v oděvní tvorbě. Studium v tomto oboru bylo denní a otevíralo se každý rok. V roce 2016 byl tento obor rozšířen o interiérovou tvorbu a název změněn na Design módních doplňků.

⁸⁰ PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. s. 285

Na Střední umělecké škole textilních řemesel docházelo též k obměně oborů, podle potřeb, jak školy, tak zájemců o studium. V roce 2009 bylo otevřeno v oboru Textilní výtvarnictví studijní zaměření na nová média – vznikl Ateliér nových médií.

V roce 2010 odmaturoval poslední ročník se studijním zaměřením na krajkářskou a vyšivačskou tvorbu.

V roce 2013 bylo v oboru Textilní výtvarnictví otevřeno studijní zaměření na bytový design – vznikl Ateliér bytového designu.

V roce 2016 skončil posledním maturitním ročníkem Ateliér tisku a tkaní a v roce 2018 Ateliér hračky a košíkářských technik.

V roce 2018 bylo v oboru Textilní výtvarnictví otevřeno studijní zaměření na textilní design. Vznikl Ateliér textilního designu, který spojil dosavadní samostatné studijní zaměření v Ateliérech krajky, tisku a tkaní, hračky a košíkářských technik.

4 Vývoj metod výuky na VOŠTŘ a SUŠTŘ

V této kapitole bych se chtěla zabývat formami výuky řemeslných textilních technik. Z prvního období SÚŠPDP, který fungoval od roku 1919-1964, jsem dokumenty týkající se metody výuky v archivu nenašla. Měla jsem, ale štěstí, že ve škole do roku 2023 učila paní učitelka, která sama v letech 1958-60, studovala na této škole dvouletý odborný kurz. Vzhledem k tomu, že ho studovala v Praze, měla možnost projít výukou základních řemeslných technik – paličkovanou krajkou, výšivku a šitou krajkou, ruční tkaní se v té době ještě v kurzech neučila. Z rozhovoru, který jsem s ní udělala vyplynulo, že metody, které se v té době používaly při výuce, byly slovní, názorně demonstrační i praktické. Paní učitelka ukázala určitou techniku a žákyně jí museli napodobovat.

4.1 Metody výuky od roku 1964 do roku 2019

V Archivu hl. města Prahy jsem našla dokumenty týkající se metod výuky. Ministerstvo školství České socialistické republiky vydalo v roce 1971 s účinností od 1. září 1970 Pedagogické dokumenty⁸¹ pro studijní obor Výtvarné zpracování textilií se studijním zaměřením na krajkářskou a vyšivačskou tvorbu a uvádí, že základním výchovně-vzdělávacím principem studia je problémové vyučování. „Studující řeší zprvu pod vedením a za pomoci vyučujícího zadaný problém. Postupným, soustavným a cílevědomým zvyšováním nároků na samostatnost přístupů a postupů jsou studující připravováni k osvojení si metod samostatného řešení nejen odborných, ale i ostatních problémů. V rámci toho si vytvářejí otevřené struktury základních zákonitostí systému vědomostí a dovedností, a na ně mohli v praxi navazovat a dále je rozvíjet, rozšiřovat a prohlubovat. Osvojují si při tom metody syntetického využívání poznatků z různých odborných předmětů a z mimoučebnicové literatury.“⁸²

V roce 1982 v tematickém plánu pro 1. ročník (4 hodiny týdně) na šitou krajkou, který pro určitý předmět a danou třídu připravuje sám vyučující podle osnov daných ministerstvem školství jsem našla použité metody: „Základní metodou je z počátku vysvětlování a popis technik spojený s převáděním v obvyklém tempu a potom tempem

⁸¹ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 – Pedagogické dokumenty pro studijní obor Výtvarné zpracování textilií, 1974

⁸² Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 – Pedagogické dokumenty pro studijní obor Výtvarné zpracování textilií, 1974, s. 3

zpomaleným s přestávkami v důležitých fázích jednotlivých technik. V tomto období je nutné často používat zvětšené kresby a fotografie pracovních postupů. Pro vytváření a upevnování dovedností a návyků bude základní cvičení, při kterém vyučující soustavně pozoruje práci studentek, prověřuje jejich znalosti orientačními a kontrolními zkouškami a opravuje chyby.⁸³

Při svém bádání v Archivu hl. města Prahy jsem našla tematické plány, které vycházeli z osnov vydaných Ministerstvem školství a z nich si každý učitel sám ještě ve vlastním tematickém plánu rozepisoval své použité metody při výuce. Metody výuky v tematických plánech učitelé v současnosti neuvádějí.

Od roku 2005 Rámcové vzdělávací programy (RVP) nahradily osnovy a tvoří obecně závazný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů škol všech oborů. Do vzdělávání v České republice byly zavedeny zákonem č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (tzv. školský zákon). Každá škola z nich sestavuje Školní vzdělávací programy, kde jsou všeobecně rozepsány metody i konkrétně pro jednotlivé předměty.

Když jsem v roce 2018 začala vyučovat textilní řemeslné techniky, konkrétně paličkovanou krajku, šitou krajku a výšivku, převzala jsem od uvádějící kolegyně její metodiky pro výuku těchto předmětů. S malými úpravami jsem používala tyto nákresy a postupy tak, jak je ona sama používala. Pro výuku řemeslných technik neexistuje žádná přesná metodika. Stále se používaly metody výuky z předchozích období – metody slovní, názorně demonstrační a praktické.

Nejsou učebnice, které by mohli žáci při výuce používat. Samozřejmě že je možné postupy práce čerpat z publikací, které vydávají odborníci v oboru textilního výtvarnictví, ale přesná metodika výuky neexistuje. A tak si každý pedagog, který učí tento předmět, dělal vlastní nákresy postupů prací podle potřeby. Výuka tedy převážně spočívala v ústním podání, které bylo podpořeno nákresy na tabuli. Žáci si překreslovali postup do sešitů a dělali si vlastní poznámky.

Při probírání nového učiva jsem používala v prvé řadě názorné ukázky prací konkrétních technik bývalých studentů, které byly uloženy ve skladu hotových výrobků a kde jsou také studentské práce dle vlastních návrhů nebo práce z deponiáře školy – což

⁸³ Archiv hlavního města Prahy, zn. 2724, lokace D 82/14/6 - tematický plán pro předmět šitá krajka, 1982

je sklad výstavních textilních exponátů. V depozitáři jsou vybrané práce studentů školy od textilních výtvarníků, kteří ve škole pracovali v době od jejího založení v roce 1919 do současnosti.

Další fází výuky byly praktické ukázky postupu. Potom si každý žák zkoušel postup sám na vlastním vzorníčku.

U každého žáka jsem průběžně kontrolovala, zda při práci postupuje správně a bez chyb. Tento proces je velmi zdlouhavý a je nutný individuální přístup ke každému žákovi. Pokud si žák sám neví rady, je mu třeba celý postup vysvětlit znovu, případně jej znovu ukázat. V tomto případě je důležitá okamžitá reakce, aby žák neopakoval stále stejnou chybu. Pokud udělá chybu v postupu, je třeba, aby se vrátil na začátek a zkoušel postup znovu. K nácviku správnosti postupu je potřeba, aby ho stále opakoval. Během výuky jsem jim tedy zadávala úkoly – poté, co jsem jim vysvětlila postup a názorně předvedla, co mají dělat – zadaný úkol například spočíval v tom, že žáci jednou technikou museli vypracovat vzorník například v délce cca 15 cm. Odevzdaný hotový úkol jsem hodnotila a kontrolovala jako celek.

Vzhledem k tomu, že každý žák pracuje s jinou intenzitou a soustředěním, byly velké rozdíly v rychlosti a správnosti vyhotovení prací. V dalších výukových celcích, žák, který nestihl dodělat práci nebo chyběl při předchozí výuce, měl jiné zadání než ostatní.

4.2 Výuka v období let 2020–2021

Po vyhlášení zákazu osobní přítomnosti žáků na středních školách od 11. března 2020 v důsledku vládních opatření proti pandemii covid-19 nastala naprosto nová situace, na kterou jsme nebyli připraveni – učitelé, žáci, rodiče. Všichni jsme se museli rychle přizpůsobit a hledat způsoby, jak zajistit vzdělávání i v takto mimořádných podmínkách. Díky širokému rozšíření digitálních technologií byly při distanční výuce tyto nástroje využívány v různém rozsahu.

Zpočátku jsme hledali způsoby, jak výuku nejlépe zajistit, rozhodovali se, jaké komunikační platformy při výuce využívat. V rodinách žáků, kteří doma neměli počítač, jsme se snažili vymyslet, jak jim potřebné vybavení zajistit (např. vypůjčením školního notebooku).

Vzhledem k tomu, že k uzavření škol došlo v polovině školního roku, měli žáci převážně rozpracované úkoly a mohli na nich pracovat i doma. Nová výuka musela být zprostředkována přes média, které učitelé i žáci do této doby používali v běžném životě. Hlavním médiem pro přenos výukových materiálů se stal mobilní telefon. Každý pedagog v této době používal aplikaci, kterou sám uměl používat. Někdo pro komunikaci používal Messenger, někdo WhatsApp, někdo předával materiály žákům e-mailem. V tomto období ještě nebyl nastavený jednotný způsob komunikace.

Ve svých třídách jsem se studenty komunikovala přes výukové skupiny v aplikaci Messenger, protože převážná část žáků používala v běžném životě tento komunikační kanál.

V této době jsem učila ve třídách různé řemeslné techniky, kde byli žáci na různých úrovních výuky. Proto bylo nutné převést výukové materiály, které jsem používala při výuce, do takové podoby, abych jim ji mohla posílat. Některé nákresy, které jsem ve škole tiskla, jsem měla v elektronické podobě, ale mnoho materiálů jsem musela teprve vytvořit, protože při běžné výuce jsem postupy kreslila na tabuli. Také ústní výklad jsem potřebovala převést do elektronické podoby a připravit žákům nákresy s poznámkami, které popisují samotným postup tak, aby byl pro žáky srozumitelný. Musela jsem si tak připravit celou výuku, a to téměř ze dne na den. Při vytváření nákresů jsem používala program CadStd – volně stažitelný z internetu, protože jsem s ním uměla pracovat a nemusela se rychle naučit pracovat v novém programu. Nákresy jsem potom převáděla do různých formátů a obrázky jsem popisovala v textovém editoru Word. Určitě by se to dalo dělat i jednodušeji, daly se použít i jiné programy, ale musela jsem pracovat rychle, a proto jsem používala programy, které jsem do té doby znala.

Dalším problémem byly praktické ukázky, protože žáci, kteří se s vyučovanou technikou nikdy předtím nesetkali, se podle nákresu nemohli naučit, jak mají pracovat. Proto jsem ukázky praktické části výuky začala nahrávat na mobilní telefon. I to mělo svůj vývoj. Ze začátku mi pomáhal manžel, který nahrával na video praktické ukázky postupů. Video jsem studentům poslala přes Messenger, kde nastal problém s posíláním větších videí, takže jsem je posílala e-mailem, což bylo velmi nepřehledné.

Později jsem si začala dělat si videa sama, a protože nejsem profesionální kameraman, tak mi žáci ve zpětných vazbách psali, co a jak mám nahrávat, co vidí a jak

se jim podle videí pracuje. Musela dělat několik variant jedné činnosti tak, aby žáci byli schopni podle návodů pracovat.

Dalším problémem bylo, že žáci sice dokázali podle mých videí úkoly realizovat, ale já jsem neměla možnost jejich práci kontrolovat. Proto museli své práce vyfotit a opět mi je poslat. Vzhledem k tomu, že většina žáků dokázala s mobilem pracovat, tak se to obešlo bez větších komplikací. Hodně se v této době projevila soudržnost třídních kolektivů, protože si žáci hodně mezi sebou pomáhali. Sdíleli si, jak a co kam posílat, jak fotit i případně si radili v postupech prací. Problém jsem měla s tříděním zasílaných materiálů a kontrolou správnosti postupů jednotlivých technik. Ve třídě jsem byla schopná zachytit chyby takřka okamžitě, ale tady žáci posílali až hotové části prací. Někdy byly fotografie dost nekvalitní a chyby nebyly vidět. Obrázky nebyly dostatečně ostré, jindy nezachycovaly přesně oblast, kterou jsem měla kontrolovat. Stále dokola jsme si upřesňovali, jak má fotka jejich práce, kterou musím pečlivě zkontrolovat, vypadat. a zpětně jsem musela žákům sdělit nebo ukázat, kde a jaké chyby v postupu dělají. Musela jsem se naučit pracovat s dalším programem, a to bylo kreslení, kde jsem si mohla otevřít obrázek a přímo do něj psát poznámky a označovat chyby, které jsem našla. a opět jsem musela poslat okomentované fotky zpět. Tento zdlouhavý proces trval déle než jeden vyučovací celek, což jsou u řemeslných technik 2–3 vyučovací hodiny.

V této době jsem musela žákům poslat předem připravené materiály a vzhledem k tomu, že v každém ročníku je výuka v jiné fázi, tak každému něco jiného. Nemohla jsem používat stejné výukové materiály pro více tříd. Musela jsem odpovédět na všechny dotazy a počkat, až mi žáci pošlou fotografie svých částečných prací, všechny jsem je musela pečlivě okomentovat a poslat zpět. Tento proces byl velmi zdlouhavý a zabral více času, než bych normálně strávila při vyučování ve škole.

V říjnu 2020 se komunikační kanály sjednotily a další výuka byla vedena aplikací Classroom od společnosti Google. Škola založila jako hlavní komunikační kanál Google – textilniskola.cz. Každý pedagog obdržel vlastní přístup a vytvořil si virtuální prostředí dostupné pro přihlášené online přes aplikaci Classroom. Pedagogové získali od školy potřebné vybavení k výuce. Ke své výuce jsem potřebovala zejména držák na mobilní telefon k natáčení videí, kameru s mikrofonem a reproduktory, abychom se se žáky mohli spojit přes videochat. Proběhlo jedno školení, jak pracovat s připojením přes Google, dále šlo zase o samostatné vzdělávání díky lekcím na internetu. Každý z pedagogů získával

během distanční výuky jiné dovednosti, které jsme si předávali a radili si, co kdo vyzkoušel při nahrávání videí, jak mu funguje předávání informací žákům, jak funguje aplikace Classroom na různých zařízeních. Stejně jako učitelé t se se všemi těmito programy a aplikacemi museli naučit pracovat i studenti.

Běžná hodina při distanční výuce začínala tím, že jsme se všichni sešli u videochatu podle stanoveného rozvrhu. Rozvrh zůstal zhruba nezměněn. Žáci se postupně připojovali, ale někteří měli problém s připojením, které si museli zajistit. Někdo se připojoval přes mobil, protože ne každý žák v této době vlastnil notebook nebo počítač. Výuka probíhala tak, že jsem studentům nasdílela připravený výukový materiál, ať už to byly nákresy, obrázky nebo jsem jim uložila video, vzhledem k tomu, že škola zařídila neomezenou kapacitu disku, nebyl problém s jejich velikostí jako u Messengeru. Ale opět někteří žáci měli problém videa otevřít, neměli správné přehrávače nebo měli pomalejší připojení k internetu. Nejdříve jsem zadala úkol a musela jsem čekat, až budou moct reagovat na jeho zpracování. Vzhledem k tomu, že dle rozvrhu jsme měli 2–4hodinový blok výuky, tak si žáci vyzkoušeli zadání úkolu a já jsem čekala, až se postupně budou opět přihlašovat se svými dotazy, případně reagovat na zaslané fotografie, jak má práce vypadat. Vzhledem k tomu, že každý pracoval různou rychlostí, bylo třeba se domlouvat se žáky na další individuální konzultaci i mimo výukový blok. Protože jsem takto vyučovala více tříd, prakticky jsem seděla u počítače skoro celý den, a pokud jsem neměla videochat s žáky, připravovala jsem další výuková videa, případně kreslila postupy dalších prací. Velmi přínosné bylo, když někdo z pedagogů, kdo učil stejnou řemeslnou techniku v jiných třídách, udělal nějaký výukový materiál, ať už nákres nebo video, a mohli jsme si je spolu sdílet a používat při výuce.

Pokud bych toto období chtěla shrnout, byla pro mě velmi přínosná spolupráce s kolegy, se kterými jsem si předávala zkušenosti a čerpala od nich cenné rady. Všechny potřebné aplikace nebo programy, které jsme používali, jsme se museli naučit ovládat sami a případně zkušenosti předat jak svým žákům, tak i kolegům.

4.3 Výuka po roce 2022

Po návratu žáků do škol v roce 2022 jsme zjistili, že není možné se vrátit k původnímu způsobu výuky. Vzhledem k tomu, že výuka online trvala skoro rok. Měla jsem kompletně předělané výukové materiály. Zpočátku jsem přestala používat aplikaci

Classroom. Průběh výuky byl opět založen na předání výukových nákresů žákům, kteří si je překreslovali do sešitů. Pak následovala ústní instruktáž s praktickými ukázkami. Potom žáci pracovali na zadaných úkolech, které jsem kontrolovala přímo a opravovala na místě. Ale výuka mi připadala taková zmatečná, v covidové době, kdy jsem pracovala se žáky spíše individuálně. Teď po návratu, kdy byli všichni ve stejnou dobu na stejném místě, mi výuka připadala chaotičtější. Asi po půl roce jsem zjistila, že používání aplikace Classroom

ve výuce je pro mě spíše přínosem než zátěží. Žáci, kteří zažili distanční výuku, sami přišli s tím, že pro ně bylo lepší, když dostávali výukové materiály do Classroomu, doma si to mohli v klidu zase projít a někteří chtěli i dále pracovat podle nahraných videí, protože sek nim mohli kdokoli vrátit a postupně si je přehrávat podle vlastní potřeby. V hodinách, kdy byli žáci všichni v jedné učebně už nemuseli čekat na moji konzultaci, ale mohli používat své mobilní přístroje k výuce.

Také se ukázalo, že je možné online výuku využít v případě, kdy se žáci nemohli zúčastnit osobně výuky a tímto způsobem pak mohou pohodlně dohnat zameškanou výuku. Také hodnocení bylo pro všechny přehlednější. Vzhledem k tomu, že každý žák pracuje trochu jinak a svou práci neodevzdávají vždy všichni ve stejném termínu, bylo pro mě přehlednější, když mi fotografie hotových prací posílali dále do aplikace Classroom, a opačně i oni sami okamžitě věděli, jak jsou ohodnoceni a proč, a ke svému hodnocení se také mohli vracet. Když známku zapíšete do aplikace Bakalář, úplně přesně nevypovídá

o tom, za co přesně své ohodnocení žák dostal. I pro mě je způsob klasifikace přes Classroom přehlednější, a ve své podstatě je přehlednější i pro rodiče. Žáci se tak naučili prezentovat své práce a více jsme se začali zabývat i tvorbou fotografických portfolií jejich práce, což jsme před pandemií covidu nedělali. Po něm jsme se proto více zaměřili na praktické využití vypracovaných vzorníků a jejich fotografickou prezentaci. Před covidem si žáci ze svých prací dělali vzorníkové pasparty (fotografie) a ty si odnášeli domů. Dnes si své výrobky také odnášejí, ale mají je zdokumentované a uložené a kdykoli je mohou ukázat a prezentovat se tak i v dalších letech.

Od roku 2022 výuka opět probíhá převážně prezenční formou. V ŠVP oboru textilní výtvarnictví v odstavci zabývajícím se pojetím výuky podle nového znění z 1. září 2022 se uvádí:

„Spektrum forem a metod vyučování je uplatněno v nejširším rozsahu od interaktivní přednášky po individuálně vedenou ateliérovou tvorbu. Důraz je kladen na stimulaci týmové i individuální kreativity a samostatné práce. Výuka jednotlivých předmětů je koncipována tak, aby byla v souladu s učivem celého vzdělávacího programu. Vyučovací metody se zaměřují na rozvoj komunikačních dovedností žáků, schopnosti samostatného úsudku, posilování kreativity a flexibility. Výběr metod a forem výuky závisí na konkrétním předmětu a typu probíraného učiva.“⁸⁴

„V odborných předmětech je výuka skupinová s individuálním přístupem k jednotlivým žákům. Z vyučovacích metod převládají v bezprostřední návaznosti na sebe metody názorně demonstrační a praktické. K výuce jsou využívány prostory vybavené speciálními stroji a zařízeními. Při realizaci klauzurních prací a projektů je zdůrazňována provázanost s dalšími odbornými předměty. Žáci jsou při své tvorbě motivováni účastí v žákovských soutěžích, výstavách a na módních přehlídkách organizováním školního festivalu.“⁸⁵

V rozepsaných částech týkajících se jednotlivých předmětů se u řemeslných technik uvádí, že výuka probíhá ve skupinách s individuálním přístupem ke každému žákovi. Používají se především názorně demonstrační a praktické metody, přičemž ve třetím a čtvrtém ročníku je kladen důraz na samostatnou práci žáků při realizaci vlastních návrhů, žákovských projektů a praxe. Doporučuje se využívat metody problémového vyučování, heuristické, výzkumné a prožitkové. Výuka je navržena tak, aby byla v souladu s obsahem ostatních odborných předmětů. Je organizována do více hodinových bloků, vzhledem k časové náročnosti při vytváření jednotlivých výrobků. Probíhá ve skupinách s individuálním přístupem ke každému žákovi. Dominují zde názorně demonstrační a praktické metody, přičemž od třetího ročníku se žáci zaměřují především na samostatnou práci při realizaci vlastních návrhů, včetně žákovských projektů⁸⁶.

⁸⁴ Vyšší odborná škola textilních řemesel a Střední umělecká škola textilních řemesel, Praha 1, U Půjčovny 9, *Školní vzdělávací program – Textilní výtvarnictví, 82-41-M/14*. s. 20.

⁸⁵ tamtéž

⁸⁶ tamtéž s. 121

5 Shrnutí

Jak již bylo několikrát zmíněno, cílem mé diplomové práce je zmapovat vývoj forem a metod výuky textilních řemeslných technik na Vyšší odborné škole textilních řemesel

a Střední umělecké škole textilních řemesel. Abych dokázala smysluplně tento vývoj zmapovat a popsat, stanovila jsem si tyto otázky:

1. Jak se formy a metody výuky textilních řemeslných technik vyvíjely na uvedené škole?
2. Jaké jsou v této škole současné formy a metody výuky textilních řemeslných technik?
3. Jaké jsou silné a slabé stránky těchto forem a metod?

Na začátku jsem si proto definovala oblasti, které mě v rámci tohoto tématu zajímají, tedy organizační formy výuky v jednotlivých letech existence školy, počty žáků a náplň učiva, metody a způsoby, jakými učitelé pracovali, ať již přímo ve výuce, nebo při přípravách na hodiny. Hledala jsem zdroje informací, porovnávala jednotlivé dokumenty, snažila se z textů nebo z rozhovorů se současnými nebo bývalými pedagogy vyčíst, jaké byly metody výuky, v čem se lišily v jednotlivých etapách a co stálo v pozadí těchto změn. Zjištěné informace jsem porovnávala s materiály vydanými ministerstvem kultury

a ministerstvem školství, se zápisy a dokumenty z archivu školy a také z Archivu hlavního města Prahy. A tímto postupem jsem došla k následujícím zjištěním.

5.1 Jak se formy a metody výuky textilních řemeslných technik vyvíjely na uvedené škole?

Výuka textilních řemeslných technik na VOŠTŘ a SUŠTŘ a jejími předchůdci Státním ústavem školským pro domácí průmysl, Školským ústavem umělecké výroby a Střední uměleckou školou textilních řemesel, má opravdu dlouhou tradici a vyvíjela se v závislosti na historických změnách ve společnosti, vzdělávacím systému a technologiích. Zdokumentovaný vývoj odráží vzdělávací trendy ve výuce textilních řemesel, kde se postupně kombinovaly tradiční metody s novými přístupy a technologiemi.

Na počátku 20. století byla výuka textilních řemesel ve škole zaměřena především na praktické dovednosti potřebné pro textilní výrobu. V tomto období byl kladen velký důraz zejména na tradiční řemesla, jako například tkaní, šitou a paličkovanou krajku, vyšívání.

V této době vznikaly první odborné publikace a v časopisech se hojně objevovaly návody na jednotlivé techniky, ve škole ale nebyly zavedeny učebnice. Výuka probíhala často individuálně, žáci pod vedením učitelů pracovali na konkrétních projektech. Škola připravovala studenty především na práci v textilním průmyslu, což zahrnovalo jak produkci textilií pro komerční účely, tak umělecké zpracování tkanin a oděvů.⁸⁷

Během 20. let 20. století, kdy docházelo ke všeobecné modernizaci, se měnila také výuka textilních řemesel. Růst zájmu o design a uměleckou tvorbu měl vliv na metodologii výuky, do které byla začleněna i nová témata zaměřená na design tkanin, vývoj vzorů a barev. Studenti se začali ve škole zaměřovat na umělecký i technický aspekt textilní výroby. Výuka byla více teoretická, vedle tradičních řemeslných dovedností studenti absolvovali i kurzy zaměřené na dějiny umění, estetiku a techniku návrhu textilních produktů. Nadále zůstávala důležitá praktická výuka, při které měli studenti přístup tkalcovským stavům, šicím strojům a dalším nástrojům a zařízením.⁸⁸

Po druhé světové válce a komunistickém převratu v roce 1948 v Československu se ve vzdělávacím systému také jako ve všech ostatních oblastech začal uplatňovat centralizační přístup, což ovlivnilo i školy zaměřené na textilní řemesla. Výuka byla celostátně standardizována podle jednotných osnov, které určovaly obsah a formy vzdělávání. To zahrnovalo i textilní obory, kde se kladl důraz především na funkčnost a efektivitu výroby.⁸⁹ Pro školu to byla změna zejména v tom, že bylo nutné pečlivě popsat jednotlivé techniky, pomůcky, didaktické a technické postupy. Vznikly tak podrobné popisy, ze kterých se vycházelo při tvorbě jednotných vzdělávacích plánů.

Po revoluci v roce 1989 se začaly společenské změny a demokratizace projevat také ve vzdělávání. Reforma školství v tomto období přinesla diverzifikaci oborů.⁹⁰ Škola začala nabízet širší spektrum studijních oborů zaměřených na různá pojetí textilní tvorby

⁸⁷ KOUHOUTEK, Jiří; NOVÁK, Josef; JIRÁNEK, Josef a ČESAL, Jiří. *Český textil: tradice a perspektivy: vydáno k 25. výročí ATOK.*

⁸⁸ tamtéž

⁸⁹ tamtéž

⁹⁰ tamtéž

– od klasických řemeslných dovedností až po moderní textilní design, módní návrhářství a experimentální techniky. Díky spojení tradičních a moderních metod fungovala výuka flexibilněji a studenti se začali učit kombinovat řemeslné techniky s novými technologiemi, jako jsou například digitální a 3D tisk nebo využívání ekologických materiálů. Výuka textilních řemesel se začala více propojovat s jinými uměleckými disciplínami, jako je grafika, design, sochařství a fotografie. Studenti byli motivováni k tomu, aby experimentovali a vytvářeli originální textilní díla, která spojují umělecký, technický a environmentální aspekt.

Je tedy možné říct, že se výuka textilních řemeslných technik na VOŠTŘ a SUŠTŘ vyvinula od tradičního, ručního řemesla k moderní kombinaci uměleckých, technických a ekologických přístupů. Tento vývoj odráží širší změny ve společnosti, v technologiích a v kulturním životě společnosti. Dnes se ve škole klade důraz především na kreativitu, udržitelnost a integraci nových technologií s tradičními řemeslnými dovednostmi. Přesto zde zůstávají stále platné principy názornosti, praktických nácviků, a především individuálního přístupu k žákům. Vzdělávací cíle se posunují k získávání kompetencí, které jsou potřebné pro uplatnění žáků nejen při studiu, ale i na další profesní cestě.

5.2 Jaké jsou v této škole současné formy a metody výuky textilních řemeslných technik?

Jak již bylo uvedeno výše, v současných formách a metodách výuky textilních řemeslných technik se na této škole kombinují tradiční přístupy s moderními technologiemi, přičemž se klade důraz na kreativitu, udržitelnost a technické dovednosti. Výuka je zaměřena na komplexní rozvoj studentů v oblasti textilního designu, umělecké tvorby a technologických inovací.

Jednou z nejběžnějších metod výuky textilních řemesel v současné je praktické vyučování v odborných učebnách, kde se studenti učí prostřednictvím přímé zkušenosti. Tyto učebny umožňují praktickou výuku v reálném prostředí, kde si žáci osvojují základní řemeslné techniky. Výuka je zaměřena na rozvoj manuálních dovedností. Studenti vytvářejí konkrétní výrobky, což jim pomáhá osvojit si danou techniku a vyzkoušet si různé materiály.

V současnosti se v oblasti výuky textilních řemesel stále více prosazují moderní technologie, které nejen usnadňují výrobu, ale také umožňují k tradičním technikám přistupovat kreativně. Navrhování technik a zpracování podkladů pro realizaci v elektronické podobě má mnoho výhod, zejména pokud jde o vytváření barevných nebo tvarových variant návrhu. Výuka zahrnuje použití moderních tiskových technologií (sublimace, digitální tisk na textil, 3D tisk). Technologie plotterového vyřezávání umožňuje studentům vytvářet šablony pro detailní a precizní vzory tisku. Výuka je obohacena o grafické programy (Adobe Ilustrátor nebo CorelDRAW), v nichž studenti mohou vytvářet své vlastní vzory a přípravy pro tisk.

Současná výuka textilních řemesel zahrnuje ve velké míře projektově orientované učení, což znamená, že studenti pracují na konkrétních zadáních. Tento přístup zahrnuje samostatnou práci a týmovou spolupráci při realizaci projektů, jako je navrhování a výroba kolekcí oděvů, návrhů pro interiérový design nebo originálních uměleckých děl z textilního materiálu. Po dokončení projektu studenti prezentují svou práci před učiteli nebo odborníky z praxe, což podporuje zpětnou vazbu a rozvoj jejich profesních dovedností.

Díky interdisciplinárnímu přístupu dnes výuka textilních řemesel často čerpá z dalších uměleckých disciplín, jako je grafika, sochařství a design, což umožňuje studentům vytvářet inovativní a originální práce. Tyto přístupy zahrnují studium kombinace textilních materiálů s jinými materiály, například dřevem, plastem, proutím, sklem nebo kovem, případně využití textilních technik v kombinaci s malbou, kreslením a fotografií pro vytvoření uměleckých děl, která kombinují různé výtvarné styly.

Výuka textilních řemesel v současnosti stále více zdůrazňuje témata udržitelnosti a ekologie, například upcyklaci textilu, což je metoda, jak znovu využít odpadové textilie k vytvoření nových výrobků.

V posledních letech se stále častěji využívá ve škole online a hybridní výuka, která umožňuje flexibilní přístup. Studenti mohou sledovat výuková videa, účastnit se webinářů, diskusí a získávat zpětnou vazbu od pedagogů prostřednictvím digitálních platform. Vzhledem k technickým možnostem je běžná spolupráce i s dalšími školami v rámci mezinárodních projektů (Erasmus). Při přípravě na praktickou činnost studenti využívají online materiály k tomu, aby se seznámili s novými technikami, a následně je

aplikovali v dílnách nebo domácích podmínkách. Výuka ve škole dnes klade důraz na individuální přístup. Každý student si vybere téma a techniku, která ho zajímá.

Pokud tedy hledáme odpověď na položenou otázku, můžeme říct, že současné formy a metody výuky textilních řemeslných technik používané na škole především kombinují tradiční řemeslné postupy s moderními technologiemi, ekologickými principy a kreativním přístupem. Tento integrovaný přístup umožňuje studentům nejen osvojit si odborné dovednosti, ale také se vyjádřit prostřednictvím inovativních a udržitelných textilních projektů. Výuka v současnosti podporuje individuální kreativitu, týmovou spolupráci a profesní připravenost na realitu moderního textilního a designového průmyslu. Metody výuky jsou používány zejména s ohledem na převládající vizuální vnímání žáků, mění se jejich schopnost udržet delší dobu pozornost a pamatovat probrané učivo. I úroveň jemné motoriky, prostorové představivosti a dalších praktických dovedností má u nově nastupujících žáků klesající tendenci. O to více je třeba volit takové metody práce, které podporují osobnostně sociální rozvoj žáků a formy, které tomu napomáhají, především kooperativní učení a práci v týmu.

5.3 Jaké jsou silné a slabé stránky těchto forem a metod?

Uvedené formy a metody výuky textilních řemeslných technik mají řadu silných a slabých stránek, které ovlivňují jak kvalitu vzdělávání, tak připravenost studentů na profesní praxi. V následujícím textu shrnu klady a zápory těchto přístupů.

Silné stránky současných forem a metod výuky textilních řemeslných technik

Praktická orientace a interdisciplinární přístup

Velká část výuky ve škole je zaměřena na praktické dovednosti, což znamená, že studenti získávají zkušenosti s reálnými materiály a technologiemi. Projektově orientované učení a týmová práce umožňují studentům všech ročníků osvojit si nejen technické dovednosti, ale i schopnost spolupracovat a řešit složité problémy. Tato praktická orientace je pro studenty cenná nejen z hlediska jejich profesní připravenosti, ale také pro rozvoj osobních a tvůrčích schopností.

Udržitelnost a ekologické principy

Výuka textilních technik dnes klade velký důraz na udržitelnost, používání ekologických materiálů a upcyclaci. Studenti se učí pracovat s recyklovanými materiály,

přírodními barvami a šetrnými výrobními procesy. Tento přístup pomáhá studentům osvojit si ekologicky zodpovědný přístup k výrobě a designu, což je stále důležitější v kontextu globálních environmentálních problémů.

Přístup k novým technologiím a digitalizace

Moderní technologie nabízejí studentům možnost vyzkoušet si inovativní metody výroby, které jsou relevantní pro současný textilní a módní průmysl. Tento přístup nejen obohacuje výuku, ale také připravuje studenty na práci s technologiemi, které budou v textilním průmyslu stále více uplatňovány.

Flexibilita a přístup k online zdrojům

Využití online výuky a používání platformy Classroom umožňuje studentům přístup k široké škále materiálů a výukových videí i mimo vyučovací hodiny. Tato flexibilita zajišťuje, že studenti mohou studovat ve vlastním tempu a v čase, který jim vyhovuje. Uvedená forma učení může být zvláště užitečná pro studenty, kteří potřebují více času na pochopení teoretických principů, nemohli se osobně účastnit vyučování, mají individuální výukový plán nebo chtějí rozvíjet své projekty mimo běžnou výuku.

Slabé stránky současných forem a metod výuky textilních řemeslných technik

Nedostatek osobního přístupu

I když digitální nástroje a technologie obohacují výuku, mohou také omezit přímou interakci mezi studenty a učiteli. Méně osobního kontaktu může vést k omezenému přenosu individuálních zkušeností a rad. Někteří studenti mohou potřebovat intenzivnější individuální podporu při řešení problémů, což může být u některých metod zejména v online výuce obtížné zajistit.

Vysoce technologicky náročná výuka

I když moderní technologie přinášejí mnoho výhod, jejich zavádění může být pro školu nákladné a technicky náročné. Ve škole je částečně omezený přístup ke kvalitním materiálům nebo pokročilým technologiím (například 3D tisk nebo digitální tisk), což může bránit studentům v rozvoji jejich dovedností na nejvyšší úroveň. Také pro některé naše žáky, zejména ze sociálně znevýhodněného prostředí, je obtížné zajistit si dostatečné vybavení a software potřebný pro výuku a další samostatnou práci. Nedostatek finančních prostředků na moderní technologie tak může způsobit nerovnost ve vzdělávání.

Riziko odtržení od tradičních řemeslných technik

Soustředění na moderní technologie a inovace může někdy vést k tomu, že se studenti méně zaměřují na tradiční ruční techniky a řemeslné dovednosti, které jsou základem textilního řemesla. To může mít negativní vliv na udržení tradičních technik a může to způsobit, že studenti nebudou mít dostatečné dovednosti pro práci s tradičními materiály.

Nedostatečné zaměření na podnikatelské dovednosti

Výuka zaměřená na textilní řemesla se často soustředí hlavně na umělecké a technické aspekty, ale někdy opomíjí rozvoj podnikatelských dovedností, jako je marketing, řízení projektů a obchodní strategie. Studenti mohou být dobře připraveni na tvorbu a výrobu textilních produktů, ale nemusí mít dostatečné znalosti o tom, jak tyto produkty uvést na trh nebo jak efektivně řídit svůj vlastní podnik.

Formy a metody výuky textilních řemeslných technik používané ve škole mají mnoho silných stránek, zejména v oblasti kreativity, inovace a propojení tradičních dovedností s moderními technologiemi. Nicméně také existují určité výzvy, jako jsou vysoké náklady na technologie, potenciální odtržení od tradičních technik a nerovnost v přístupu k materiálům a technologiím. Balancování mezi moderními přístupy a tradičními řemeslnými dovednostmi je klíčové pro dosažení kvalitní a vyvážené výuky.

6 Diskuse

Z popisu forem a výukových metod, používaných ve škole, je patrné, že jejich vývoj je podmíněn společenskými změnami a také technologickým pokrokem. Současně s tím je nutno podotknout, že individuální přístup, názorně demonstrační metody a praktické ukázky jsou stále hlavními pedagogickými nástroji ve výuce textilních řemesel. Zároveň se škola snaží sledovat trendy trhu práce, požadavky vysokých škol a potenciálních zaměstnavatelů. To je tedy současnost, funkční spojení tradice a nových technologií. Co ale přinese třeba zavedení nástrojů umělé inteligence do výuky? A jak se v následujících letech změní trh práce a s tím i požadavky na absolventy textilních oborů?

Budoucnost výuky textilních řemesel v České republice je spojena s několika trendy a výzvami, které ovlivňují, jak se tento obor bude vyvíjet. Zde uvádím některé klíčové aspekty a směry, kterými se výuka textilních řemesel bude podle mého názoru pravděpodobně ubírat.

Výuka textilních řemesel bude stále více propojena s digitálními technologiemi. Studenti budou používat umělou inteligenci při navrhování vzorů a struktur, 3D tisk pro výrobu textilních součástí a prototypů, digitální tisk na textil pro rychlou a flexibilní produkci vzorů. Tyto technologie umožní kreativní způsoby tvorby, které propojí klasické řemeslné dovednosti s novými možnostmi výroby.

S rostoucím důrazem na ochranu životního prostředí bude výuka textilních řemesel klást větší důraz na udržitelnost, na použití ekologických a recyklovaných materiálů.

Textilní řemesla se budou stále více prolínat s módním designem a průmyslem, což povede k větší specializaci v oblasti textilního designu a oděvního návrhářství. Studenti budou nejen vytvářet textilie, ale musí také rozumět jejich využití v moderní módě a interiérovém designu.

A i přes technologický pokrok bude důležité zachovat tradiční techniky, jako je ruční paličkovaná krajka, ruční tkaní a ruční výšivka. Tyto techniky budou nadále vyučovány nejen jako inspirace pro vlastní tvorbu studentů, ale především jako součást kulturního dědictví. Spolupráce školy s dalšími vzdělávacími a kulturními institucemi může pomoci zachovat a rozvíjet řemeslné tradice.

S rostoucí poptávkou po unikátních a ručně vyrobených textilních produktech se předpokládá rozvoj malých řemeslných podniků a startupů⁹¹. Výuka textilních řemesel bude zahrnovat podnikatelské dovednosti, které pomohou studentům začít vlastní podnikání v oblasti řemesel a posílí tak místní ekonomiky. Praktické stáže a spolupráce s firmami a umělci nabídnou studentům cenné zkušenosti a propojí výuku s reálným světem.

Zvyšující se globalizace umožní nezbytnou výměnu zkušeností a inspiraci mezi studenty a učiteli z různých zemí. Mezinárodní workshopy, konference a stáže podpoří sdílení znalostí o tradičních i moderních technikách a poskytnou nové pohledy na textilní tvorbu. Uplatnitelnost absolventů na mezinárodním trhu práce je jedním z aspektů udržitelnosti nejen řemeslných technik, ale i samotných oborů a také škol, které tyto obory poskytují. Společenská diskuse o potřebnosti odborného vzdělávání versus všeobecného vzdělávání je v současné době velmi bouřlivá. Zůstává tedy otázkou, jakým směrem se výuka uměleckých řemesel, a to nejen textilních, bude v následujících letech ubírat.

V současné době poptávka po uměleckých školách a oborech převyšuje jejich kapacitu. Jedním z důvodů je vysoký počet žáků devátých tříd a také nezanedbatelný fakt, že umělecké školy mají svá výběrová řízení a talentové zkoušky. Mnoho žáků se tak chce vyhnout jednotné přijímací zkoušce, která je pro ně velmi náročná. Dalším faktem je, že na uměleckých školách se většinou nematuruje z matematiky, což je další kritérium pro výběr střední školy. A tak je realitou vysoký podíl žáků se specifickými vzdělávacími potřebami právě na výtvarných oborech.

Nabídka uměleckých oborů je poměrně široká, vznikají soukromé školy s různým zaměřením. Talentovaní žáci se dostanou i na několik škol, z nichž si vybírají jednu (nově uvádějí žáci své preference již při podání přihlášky). Na školy se tak mnohdy dostanou i méně talentovaní žáci. Podle mého názoru se úroveň schopností a připravenosti žáků ke studiu (například jemná motorika, prostorová představivost, kreativita, vytrvalost, trpělivost, koncentrace) snižuje, a to nejen na uměleckých školách. Tento negativní trend vnímají pedagogové již u dětí v mateřských školách a jeho dokladem jsou výsledky mezinárodních srovnávacích studií (PISA). S tím souvisí uplatnitelnost žáků po

⁹¹ Startup je nově vzniklá firma zaměřená na vývoj inovativních produktů nebo služeb, často s cílem rychlého růstu.

absolvování školy, ale také předčasné odchody ze vzdělávání zapříčiněné nevhodně zvoleným oborem nebo náročností studia.

Dalším faktorem ovlivňujícím současnou výuku zejména na školách s uměleckým zaměřením je vysoký podíl žáků s psychickými obtížemi. Celkově v populaci narůstá počet žáků, kteří potřebují odbornou péči, ale vzhledem k charakteru uměleckých oborů je počet těchto žáků na výtvarných školách alarmující. A na to nejsou pedagogové většinou dostatečně profesně připraveni. Dnes je velmi těžké stanovovat hranice mezi pedagogickou a sociální prací nebo nějakou formou psychické podpory. Na učitele jsou kladeny nároky, se kterými se často během své praxe nikdy nepotkali (například první pomoc při záchvatech paniky a úzkosti, při sebepoškozování žáků apod.).

Dalším tématem je proto pedagogická příprava učitelů, zejména těch nově nastupujících. V historii si naše škola vychovávala vlastní pedagogy z řad talentovaných studentů a tím zajišťovala kontinuitu výuky textilních řemesel. Učitelé věděli, jak učit řemesla, uměli textil navrhovat a byli garanty umělecké úrovně. Stále byli školou podporováni, ať jako učitelé přímo ve škole nebo na jednotlivých pobočkách Školského ústavu. Vedle pedagogické činnosti se stále vzdělávali a rozvíjeli své znalosti a řemeslné dovednosti. Škola si učitelů s praxí velmi vážila, nebylo výjimkou, že učitelé mnohdy zůstávali zaměstnanci školy po celou dobu svého profesního života. Proto jsem mohla vést rozhovory s kolegyněmi, které studovaly ve škole v padesátých letech a pak pracovaly jako učitelky až do současné doby. Tedy nejen škola sama je nositelkou tradice, ale jsou to především učitelky, které předávají řemeslo dalším kolegům a studentům. V současné době už škola nevychovává tak kvalitní řemeslníky. V padesátých letech byly hodinové dotace na řemeslo třeba i 30 hodin týdně na rozdíl od současné doby, kdy je hodinová dotace na jedno řemeslo v ročníku pouze 2-3 hodiny týdně. Proto nově nastupující učitelé mají hendikep ve výuce řemesel, neovládají textilní řemeslné techniky na takové úrovni jako jejich předchůdci. Mají ale výhodu například v tom, že ovládají nové digitální technologie a jsou dobře jazykově vybaveni. A má cenu udržovat tradiční řemesla v jejich původním pojetí, jsou v současné době třeba? A co je dnes cílem a smyslem uměleckého vzdělávání? Je to produkce dobrých řemeslníků, výtvarníků a návrhářů? Nebo to má být všeobecně vzdělaný absolvent, který ovládá moderní technologie, má sice základy textilního řemesla, ale je schopen pracovat a uplatnit se i v jakémkoliv jiném oboru?

7 Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo prozkoumat vývoj forem a metod výuky textilních řemeslných technik na Vyšší odborné škole textilních řemesel a Střední umělecké škole textilních řemesel. Během sběru dat, materiálů a písemných podkladů jsem zjišťovala, jak různorodé bylo zpracování údajů v jednotlivých letech existence školy a jejího předchůdce, Státního ústavu školského pro domácí průmysl. Postupně se přede mnou rozkrývala historie ve formě zápisů, tematických plánů, seznamů žáků a absolventů, článků a odkazů na zákony a vyhlášky, vydané v jednotlivých obdobích. Pokusila jsem se tedy složit tuto mozaiku informací do smysluplného celku, ověřit jednotlivé informace z různých zdrojů a podat tak historickou studii etap vývoje školy v co nejpřesnější verzi. Narazila jsem samozřejmě i na bílá místa, která zůstanou v celkovém obrazu nevybarvená, ale ne vždy se najdou odpovědi na všechny otázky. I přesto jsem přesvědčena, že se mi podařilo odpovědět na výzkumné otázky stanovené na počátku práce a že jsem tak svým výzkumem cíl této diplomové práce naplnila.

[dn%C3%ADch%20a%20vysok%C3%BDch%20%C5%A1kol%20od%2011.%203.%202020.pdf](#)

- Vyhláška č. 124/1984 Sb. *Vyhláška ministerstva školství České socialistické republiky o středních školách*. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1984-124>
- Zpráva o dopadech pandemie covid-19 na vzdělávání. Dostupné z <https://vlada.gov.cz/cz/%20urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/informace-tykajici-se-poskytnuti-materialu-192847/>

Seznam obrázků

Obrázek 1 -Tkání - rozpracovaný gobelín (ilustrační foto)	29
Obrázek 2 – Rozpracovaná výšivka– malba jehlou (ilustrační foto)	30
Obrázek 3 – Rozpracovaná šitá krajka (ilustrační foto)	30
Obrázek 4 – Rozpracovaný vějíř - paličkovaná krajka (ilustrační foto)	31

Seznam zkratek

ŠÚPDP	Školský ústav pro domácí průmysl
ŠÚUV	Školský ústav umělecké výroby
SOUŠ	Střední odborná uměleckořemeslná škola
PMS	Pomaturitní studium
MS	Maturitní studium
2OK	Dvouletý odborný kurz
ZBK	Zájmové bezplatné kurzy
SUŠTŘ	Střední umělecká škola textilních řemesel
VOŠTŘ	Vyšší odborná škola textilních řemesel
RT	Ruční tkaní
RUV	Ruční výšivka
PK	Paličkovaná krajka
ŠK	Šitá krajka
RVP	Rámcový vzdělávací plán
ŠVP	Školní vzdělávací program
TP	Tematický plán

Přílohy

Příloha 1 – Pobočky, které přešly pod správu SÚŠPDP – Průmyslové a odborné školství v Republice československé, 1928

POČET ŽACTVA V POSLEDNÍM DESÍTILETÍ. *Krajkářské kursy*

Kursy	1918 —19	1919 —20	1920 —21	1921 —22	1922 —23	1923 —24	1924 —25	1925 —26	1926 —27	1927 —28
Československé:										
1. Bolatice	—	—	—	—	—	—	—	—	18	40
2. Gelnice	—	—	—	—	—	95	(zrušen 1924)			
3. Hlučín	—	—	—	—	—	—	—	28	38	29
4. Staré Hory	—	—	—	—	—	—	—	35	30	25
5. Konošov	—	—	—	—	—	19	22	9	62	20
6. Kravaře	—	—	—	—	—	—	—	32	27	(zrušen)
7. Kremnice	—	—	—	—	—	10	7	9	9	21
8. Lúčky	—	—	—	—	—	25	20	20	18	24
9. Pastviny	—	—	—	—	41	36	40	39	32	24
10. Piargy	—	—	—	—	—	52	67	38	58	59
11. Potštejn	21	70	78	40	40	30	27	39	21	26
12. Rokytnice	—	—	50	43	49	28	36	24	29	35
13. Německá Rybná	—	—	32	36	47	35	30	34	28	29
14. Sedlice	67	55	90	73	77	52	50	54	54	63
15. Strážov	73	84	97	85	88	43	47	76	32	41
16. Vamberk	93	112	104	92	89	103	90	80	57	45
17. Žamberk	—	—	35	36	44	25	41	29	43	29
Německé:										
1. Abertamy	133	134	80	100	147	83	85	51	46	35
2. Bečov	25	84	54	59	55	36	39	38	33	29
3. Horní Blatná	152	139	127	101	137	124	112	112	82	67
4. Boží Dar	39	55	45	40	49	41	45	40	44	37
5. Dornsdorf	74	137	74	57	40	(zrušen 1923)				
6. Gossengrün	86	77	69	71	87	87	99	78	92	65
7. Nové Hamry	—	—	—	—	—	—	—	—	49	31
8. Hengstererben	81	54	53	44	62	45	36	27	(zrušen 1926)	
9. Hirschenstand	63	67	57	35	(zrušen 1922)					
10. Jindřichovice	116	119	113	89	78	78	74	81	68	60
11. Nový Kostel	48	52	50	49	48	48	62	44	63	37
12. Kraslice	—	—	—	—	41	(zrušen 1923)				
13. Krompachy	—	—	—	—	65	(zrušen 1923)				
14. Oloví	96	93	86	122	123	72	90	102	97	64
15. Osoblaha	56	91	90	85	88	56	54	56	30	59
16. Poběžovice	100	105	88	70	79	70	63	57	61	54
17. Přebuzý	113	95	107	118	116	120	108	86	88	57
18. Sauersack	101	89	88	(zrušen 1921)						
19. Seifen	35	35	43	44	39	30	33	30	28	22
20. Schönfeld	95	99	82	60	88	71	72	70	58	64
21. Stolzenhan	83	76	82	82	81	94	90	70	65	61
22. Suniperk	114	116	67	63	104	71	75	49	66	47
23. Trinksaifen	124	114	83	179	127	65	52	41	61	52
24. Nová Ves	138	133	74	96	113	97	73	18	65	52
25. Zwittermühl	55	52	101	42	56	45	46	(zrušen 1925)		
Úhrnem	2181	2337	2199	2011	2298	1886	1785	1596	1652	1403

Vývoj forem a metod výuky textilních řemeslných technik na Vyšší odborné škole textilních řemesel a Střední umělecké škole textilních řemesel, Praha 1, U Půjčovny 9

Příloha 2 - Tematický plán z roku 1982 - PMS, kde jsou popsány metody výuky

T E M A T I C K Ý Šitá				P L Á N P Ř E D M Ě T U Krajka			
1	2	3	4	5	6	7	8
Září 1982 Listopad	Vzorčík č. 1 -pracovní ze silného materiálu. -přípravné práce -procvičování jednoduchého plátěna -procvičování krajkového stehu tylového -spojování a doplňování krajkových ploch	40	Dokonalé zvládnutí všech technik šité krajky, naučit studentky chápat technický návrh, volit vhodný materiál, techniku a způsob zpracování. Vypěstovat u studentek takových vlastností, které jim umožní samostatnou uměleckořemeslnou práci. To znamená naučit je přesnosti, čistotě, systematickosti a hospodárnosti při využívání materiálu.	Základní pojmy	Metody a formy práce, aktualizace	Materiál, vyučovací pomůcky	Didaktické pomůcky
Listopad 1982 Ledén 1983	Vzorčík č. 2 -přípravné práce -procvičování krajkového tylového stehu/sekupení do větších celků/	35					
Leden 1983 Březén 1983	Vzorčík č. 3 -přípravné práce -doplňování krajkových ploch	45					
Duben 1983 Květen 1983	Vzorčík č. 4 -přípravné práce -geometrické tvary -rostlinné tvary	25					
Květen 1983 Červen 1983	Drhaní krajka/ Macramé/ -Opnova -základní uzly -seakupení základních uzlů do vzorů	25					

Příloha 3 - Tematický plán z roku 1982 - MS

T E M A T I C K Ý Šitá krajka				P L Á N P Ř E D M Ě T U			
1	2	3	4	5	6	7	8
Září 1982 Listopad	Vzorčík č. 1 pracovní ze silného materiálu. -přípravné práce -procvičování jednoduchého plátěna -procvičování krajkového stehu tylového -spojování a doplňování krajkových ploch	40	Naučit studující základní technickým způsobem zhotovovat přesnost a pečlivost ve vypracování a čistotu díla. Vypěstovat základní vztah k uměleckořemeslné práci, seznámení s různými druhy materiálu a jeho hospodárným využitím.	Základní pojmy	Metody a formy práce, aktualizace	Materiál, vyučovací pomůcky, didaktické	Didaktické pomůcky
Prosince 1982 Únor 1983	Vzorčík č. 2 -přípravné práce -procvičování krajkového tylového stehu/sekupení do větších celků/	31					
Únor 1983 Dubén 1983	Vzorčík č. 3 -přípravné práce -doplňování krajkových ploch	40					
Květen 1983 Červen 1983	Vzorčík č. 4 -přípravné práce -geometrické tvary -rostlinné tvary	25					

Příloha 4 - Tematický plán z roku 2024

Vyšší odborná škola textilních řemesel a Střední umělecká škola textilních řemesel, U Půjčovny 9, Praha 1

Tematický plán 2024/25

Obor: textilní výtvarnictví – **ateliér textilního designu - 2. ročník**

Předmět: řemeslné techniky – **šitá krajka**

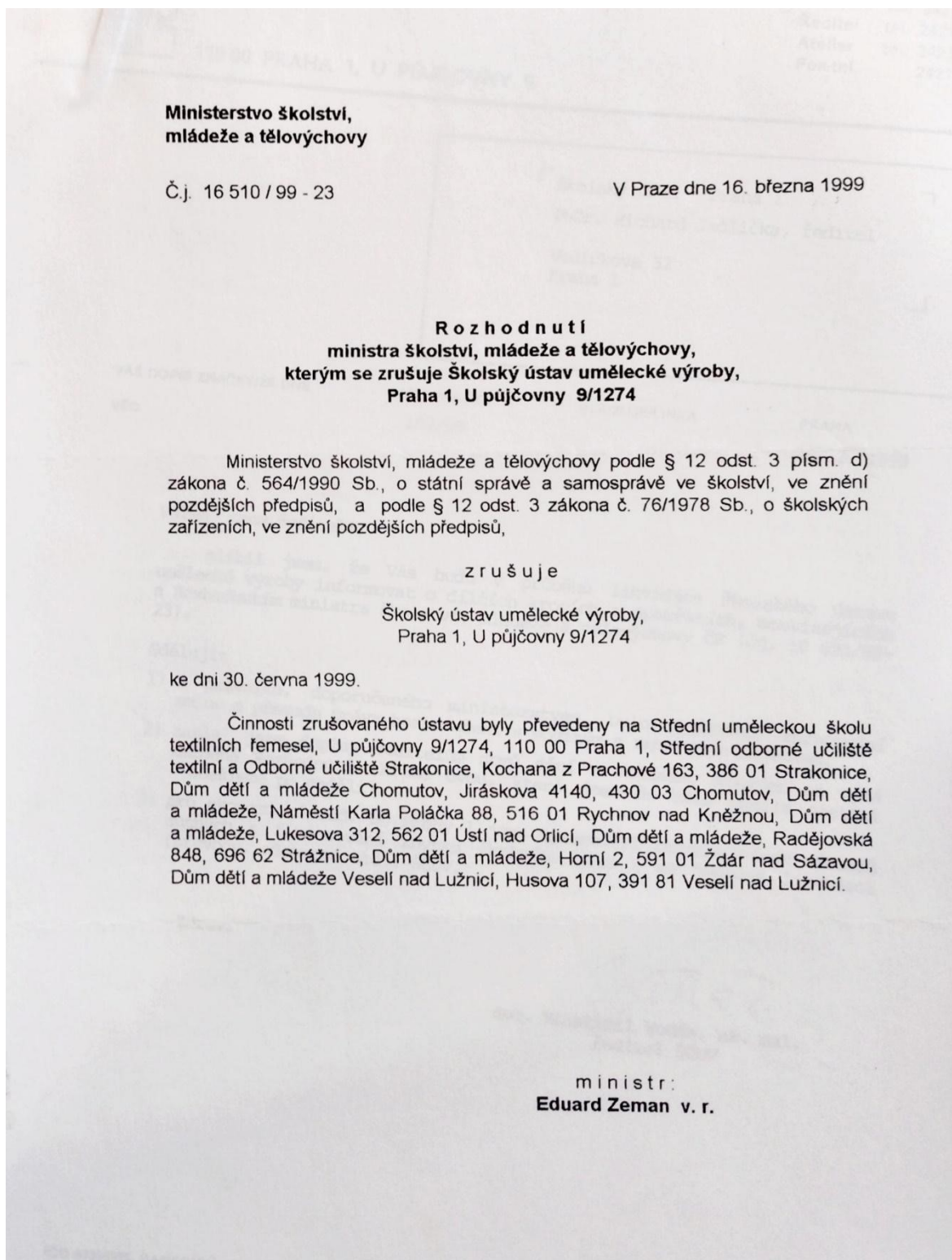
Vyučující: **Bc. Kateřina Hanilcová, DiS.**

Časový rozvrh: **2 hod./týden** (60 hod./30 týdnů)

Měsíc	týden	Plán práce
září	1. – 3.	Bezpečnost a ochrana zdraví při práci, příprava, používání a údržba pomůcek, organizace dílny, organizace práce a hodnocení seznámení se s učebním plánem, - teorie šité krajky - podkládání kontur
říjen	4. – 6.	základní stehy a jejich kombinace
listopad	7. – 10.	základní stehy a jejich kombinace
prosinec	11. – 13.	základní stehy a jejich kombinace
leden	14. – 16.	základní stehy a jejich kombinace
únor	17. – 19.	dokončovací práce – obtáčení a kroužkování kontur
březen	20. – 23.	kruhová kompozice dle NAV - šperk
duben	24. – 26.	kruhová kompozice dle NAV - šperk
květen	27.	kruhová kompozice dle NAV - šperk
červen	28.-30.	kruhová kompozice dle NAV - šperk

V Praze: 2. 9. 2024

Příloha 5 – Zrušení ŠÚUV

Příloha 6 – článek z Lidových novin – listopad 1998

Vysoké školné ohrožuje další existenci českého krajkářství

Obce zřejmě přehodnotí svůj postoj k existenci Školského ústavu

Praha/Vamberk – Markantní zvýšení školného v deseti pobočkách Školského ústavu umělecké výroby (ŠUUV) Praha, veřejnosti známých spíš jako krajkářské školy, ohrožuje podle mínění pracovníků těchto poboček rozvoj a další existenci českého krajkářství, a to především v tradičních, dnes však ekonomicky slabých oblastech.

Jak náš list informovala Jana Langová, pověřená vedením pobočky ve Vamberku, je letošní částka, kterou jim pražské ústředí sdělilo až koncem září, pro většinu zájemkyň o paličkování neúnosná. «Školné pro výdělečně činné ženy činí 3600 Kč za rok, pro děti 1000 Kč. Zájem o naše kurzy je, ženy si však vzhledem

ke zdejším nízkým platům nemohou takhle drahou výuku zaplatit. Letos se nám přihlásilo 56 kursistek a 49 dětí. První se už odhlásují a další odejdou v pololetí. Chodí sem ženy, které umí krásně paličkovat, a je přínosem, že tady tvoří všechny generace najednou. Takhle krajkářství zanikne,« podotýká Jana Langová. Podle slov Vlastimila Vodáka, ředitele ŠUUV Praha, nebyla ještě nikdy ve stovacetileté historii tohoto ústavu jeho budoucnost tak nejistá. Jestliže v minulých letech navštěvovalo kurzy v Praze a pobočkách po celé ČR kolem 900 zákyň, vloni to bylo již jen 640 a letos jich opět znatelně ubude, přestože zájem o díla vytvořená touto unikátní technikou stoupá. «Jako atypické

zařízení jsme financováni přes Školský úřad Prahy 1. Ten měl v minulých letech finanční rezervu, teď mu však chybí miliony i na financování základních škol. Tím, že nám dávají méně, nás nutí ke zvyšování školného, i když zákon jeho vybírání přímo neukládá. Začátkem listopadu budu o naší situaci jednat na Ministerstvu kultury, morálně a hlavně finančně by nás ale měly podpořit i obce, kde máme pobočky,« dodává Vodák. Obce se právě před rokem jednoznačně postavily za zachování ŠUUV, když Ministerstvo školství navrhovalo jeho zrušení, vzhledem k současné situaci už ale svůj postoj přehodnocují. «Krajkářská škola je určitý subjekt, a i když ji chceme zachovat,

doba, kdy město zastřešovalo kdekoho, je nenávratně pryč. Když to půjde takhle dál, nebudeme se bránit ani tomu, aby pobočka přešla pod jinou formu právní existence,« komentoval současný starosta Vamberka Josef Slezinger. O možných cestách řešení však bude s Vlastimilem Vodákem v nejbližších dnech jednat. Stejný názor má i starosta Rokytnice v Orlických horách Antonín Štefek, kde ŠUUV poskytují zdarma prostory a výrazně přispívají na provoz. I když jsou tady rozhodnutí udělat pro zachování krajkářství maximum, školné by se podle jeho názoru mělo vztahovat ke skutečným nákladům v místě konání kursů.

HELENA REZKOVÁ

LN - listopad '98

Příloha 7– ukázky současných studentských prací – paličkovaná krajka

Příloha 8 – ukázky současných studentských prací – výšivka

Příloha 9 – ukázky současných studentských prací – šitá krajka

Příloha 10 – ukázky současných studentských prací – tkaní

